

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Problematika Kurilských ostrovů v rusko-japonských vztazích

The Territorial Dispute over the Kuril Islands in Russian-Japanese Relations

Olomouc 2017

Michaela Pokorná

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Sylva Martínásková Ph.D.

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
POKORNÁ Michaela	Vnoučkova 2007, Benešov	F14322

TÉMA ČESKY:

Problematika Kurilských ostrovů v rusko-japonských vztazích

TÉMA ANGLICKY:

The territorial dispute over the Kuril Islands in Russian-Japanese relations

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D. - ASJ

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Práce se bude zabývat problematikou sporných území Kurilských ostrovů, které stojí v cestě k uzavření dobrých politických vztahů mezi Japonskem a Ruskem. Představí, co pod pojmem Kurilské ostrovy chápou Japonci a co Rusové a zaměří se na historický vývoj tohoto problému i na současnou situaci.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Stephan, John. J. The Kuril Islands: Russo-Japanese frontier in the Pacific. Clarendon Press, 1974.
Ferguson, Joseph F. 2008. Japanese-Russian Relations: 1907-2007. New York, 2008
Andersen, Andrew. 2001. "Southern Kuriles/Northern Territories: A Stumbling-Block in Russia-Japan Relations" conflicts.rem33.com. (online) Dostupné z:
<http://www.conflicts.rem33.com/images/Asia%20Pacific/NORTHERN%20TERRITORY%20Text.htm>
CALL, A. Keith. Southern Kurils or Northern Territories? Resolving the Russo-Japanese Border Dispute. BYU Law Review. Vol. 1992, issue 33, pp.727-758.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne:

Podpis:

Anotace

Tato práce se zabývá zejména vývojem územního sporu o Kurilské ostrovy nárokové jak Japonskem, tak Ruskem. Práce popisuje postupné změny ve vlastnictví ostrovů, které byly podmíněny uzavíráním jednotlivých smluv a dále pak vztahy mezi zeměmi a snahy o opětovné sblížení a následné pokusy o uzavření mírové smlouvy. Práce zjišťuje, jaké smlouvy měnily vlastnictví ostrovů a jaké faktory bránily podepsání mírové smlouvy. V závěru se práce zabývá i možnými řešeními sporu, která se nabízí. Práce pokrývá období od prvních kontaktů Japonska s Ruskem a prvních smluv až po současnost.

Název práce: Problematika Kurilských ostrovů v rusko-japonských vztazích

Počet stran: 45

Počet znaků včetně mezer: 74 018

Počet titulů použité literatury: 48

Klíčová slova: Japonsko, Rusko, Sovětský svaz, Kurilské ostrovy, sporné území, územní spor, rusko-japonské vztahy

Tímto bych chtěla poděkovat své vedoucí práce Mgr. Sylvě Martináskové, Ph.D., za její pomoc a vynaložené úsilí, které mi věnovala při tvorbě práce.

Obsah

Ediční poznámka	7
Úvod	8
1. Počátek rusko-japonských styků	11
1.1 Šimodská a Petrohradská dohoda	11
1.3 Územní změny po rusko-japonské válce	13
2. Vývoj japonsko-ruských vztahů na sklonku druhé světové války	16
2.1 Územní změny při podepsání Sanfranciské mírové smlouvy	18
2.3 Normalizace vzájemných vztahů	20
3. Vývoj vztahů během studené války	22
3.1 Vývoj po normalizaci vztahů mezi zeměmi	22
3.2 Vývoj vzájemných vztahů v sedmdesátých letech	23
3.3 Postupné zlepšení vztahů za vlády Michaila Gorbačova.....	25
3.4 Poslední naděje na uzavření mírové dohody za vlády Michaila Gorbačova.....	27
3.5 Nástup Borise Jelcina a jeho postoj ke sporu	27
3.6 Výročí obnovení vztahů a konec devadesátých let.....	29
4. Současný vývoj od začátku tisíciletí	32
4.1 Vzájemné snahy na přelomu tisíciletí.....	32
4.2 Spolupráce premiéra Koizumiho a prezidenta Putina	33
4.3 Vývoj vztahů během prvního funkčního období premiéra Abeho	34
4.4 Bilaterální vztahy za prezidenta Dmitrije Medveděva	35
4.5 Současná spolupráce za prezidenta Putina a premiéra Abeho.....	36
Závěr.....	38
Resumé	40
Bibliografie.....	41
Přílohy	45

Ediční poznámka

V práci je použita česká transkripce s výjimkou zaužívaných názvů například obchodních firem a bibliografických údajů v případě anglicky psaných publikací. Japonská slova jsou psána přepisem v kurzívě, v poznámce pod čarou jsou pak originálně ve znacích. Pouze japonská osobní jména jsou uváděna bez kurzívy a nejsou doprovázena znaky. Vlastní jména jsou uváděna v pořadí nejdříve jméno a poté příjmení. Osobní jména žen nejsou přechylována. Názvy Kurilských ostrovů jsou psány v ustálené české variantě, která odpovídá ruské. Názvy ostrovů v obou jazycích jsou uvedeny v úvodu práce.

Úvod

Vztahy mezi Japonskem a Ruskem jsou v dnešní době značně rozvinuté, a to hlavně v ekonomické oblasti. Ne vždy tomu tak ale bylo, a nakonec ani dnes nejsou vzájemné vztahy naprosto ideální. Druhá světová válka, v níž země válčily proti sobě, sice skončila před více než sedmdesáti lety, avšak ani dodnes se Japonsku a Rusku nepodařilo uzavřít vzájemnou mírovou smlouvu. Právě absence mírové smlouvy je ta největší překážka v cestě za bezproblémovou přátelskou spoluprací a za uzavřením negativní minulosti.

V podepsání mírové smlouvy brání od konce druhé světové války spor o území, které má oficiálně od roku 1945 pod svou správou ruská strana (do roku 1991 Sovětský svaz a od té doby Ruská federace), avšak zároveň je nárokováno Japonskem, jež argumentuje tím, že území bylo vždy v jeho vlastnictví v souladu s uzavřenými smlouvami. Tímto územím jsou jižní Kurilské ostrovy¹.

Kurilské ostrovy se rozprostírají mezi nejsevernějším japonským ostrovem Hokkaidó a ruským poloostrovem Kamčatka a vytváří tak hranici mezi Ochotským mořem ležícím na západě a Tichým oceánem na východě (mapa viz obrázek č. 1 v příloze práce). Kurily tvoří dohromady 56 ostrovů s rozlohou přibližně 10 500 km². Spory mezi Japonskem a Ruskem se netýkají celých Kurilských ostrovů, nýbrž jen čtyř nejjižnějších ostrovů nejbližší ostrovu Hokkaidó, jmenovitě Kunašir (jap. *Kunaširi-tó*), Iturup (jap. *Etorofu-tó*), Šikotan (jap. *Šikotan-tó*) a menších ostrůvků společně nazývaných Habomai (jap. *Habomai guntó*)². Pro toto sporné území má každá země jiné souhrnné označení. Rusko ho nazývá „Jižní Kurily“ nebo „Sachalinská oblast“ rusky *Sakhalinskaja oblast*³, kdežto Japonci tuto oblast označují jako „Severní teritoria“ japonsky *Hoppó čiki* nebo *Hoppó rjódo*⁴.

Oblast jižních Kuril hraje důležitou roli již od počátků styků Japonska s ostatními zeměmi, a to zejména s Ruskem, jelikož Rusové využívali Kurilské ostrovy jako kontaktní místo s Japonskem. První smlouvy ohledně rozdělení Kurilských ostrovů a potažmo i Sachalinu byly uzavřeny v druhé polovině 19. století. Období pojištěné vzájemnými smlouvami trvalo do poloviny 20. století, kdy se pak po druhé světové válce muselo Japonsko zřítí všech násilím získaných území a omezit se pouze na čtyři

¹ Japonsky: クリル列島 (*Kuriru rettó*), rusky: Курильские острова (*Kuril'skije ostrova*).

² Ruská jména ostrovů se v přepisu shodují s českými. Japonsky v odpovídajícím pořadí: 国後島, 択捉島, 色丹島, 歯舞群島, rusky Кунашір, Итуруп, Шикотан, Хабомай.

³ Сахалинская область

⁴ 北方地域 nebo 北方領土.

hlavní ostrovy a ostrovy dále vymezené. Právě v této formulaci tkví jádro celého sporu mezi Japonskem a Ruskem. Další ostrovy, na které má Japonsko teoreticky nárok a které byly do skončení druhé světové války pod jeho správou, nebyly přesně definovány, a tudíž zde vzniká nárok Ruska na jižní Kurily, jelikož jim byly na základě Jaltské konference roku 1945 slíbeny, stejně tak jako nárok Japonska, které považuje ostrovy za součást svého území. Navíc jižní Kurily Japonci nezískali násilím, ale naopak právoplatnými smlouvami, které byly v minulosti uzavřeny mezi Japonskem a Ruskem, tudíž by je ani po válce neměli ztratit.

Cílem této práce je osvětlit historii územního sporu, který se různě vyvíjel napříč dějinami, dále uvést, podle jakých smluv se proměňovalo vlastnictví sporných ostrovů a jaké faktory po druhé světové válce bránily uzavření mírové smlouvy a vyřešení teritoriálního sporu. V závěru práce bych se pak chtěla také zaměřit na možná řešení, která se v tomto sporu nabízí.

V první kapitole se věnuji počátkům vzájemných styků Rusů s Japonci a také uzavření prvotních dohod a smluv věnujíc se Kurilským ostrovům, včetně smlouvy uzavřené po rusko-japonské válce. V druhé kapitole rozebírám příčiny ztráty suverenity Japonska nad Kurilami a poukazuji na začátek sporu mezi zeměmi. Ve třetí kapitole se zabývám vývojem vztahů za studené války, ve které se Japonsko stavilo na stranu Spojených států. V poslední kapitole se věnuji současnému stavu od přelomu tisíciletí, kdy do čela Ruské federace vstupuje Vladimir Putin.

Význam ostrovů, který je důvodem pro usilování o jejich vlastnictví, může být pro obě země dvojího typu. První význam je vlastenecký, který můžeme vidět hlavně na straně Japonska. Fakt, že území patřilo v minulosti pod správu Japonska, jim zabraňuje dělat kompromisy a nutí je setrvávat na svých podmínkách.

Dále si uvedme význam materiální, který spočívá ve výhodách v případě vlastnictví ostrovů. Zámořská území jsou důležitá jako základ k nárokování okolního prostoru země, vod a vzdušného prostoru. Zpravidla ostrovy, které nějakým způsobem geograficky přiléhají ke státu, vytváří často velmi výhodné vnější obranné a bezpečnostní pásmo.

Kurilské ostrovy jsou v tomto ohledu geograficky dobře situovány, což je bezpochyby také jeden z důvodů, proč tento spor ještě nenašel řešení. Sovětský svaz si již od začátku studené války nárokoval Ochotské moře a Kurilské ostrovy včetně Severních teritorií jako jisté obranné pásmo s vojenskou a námořní základnou nebo s možností vybudování raketové základny. Ruské vojenské aktivity na těchto ostrovech

postupně narůstají, například v roce 2011 došlo k zatím největšímu vojenskému cvičení od rozpadu Sovětského svazu, při kterém byly přítomny i bombardéry a 20 námořních lodí. Rusové dále vidí jasnou výhodu ve volném přístupu do Tichého oceánu skrz hluboké kanály, kde ruské ponorky vstupují do moře. Je tedy jasné, jak důležité jsou Kurilské ostrovy pro Rusko, nicméně stejně tak důležité jsou i pro Japonsko. Japonsko by jistě ocenilo území mimo své hlavní ostrovy, které by mu poskytovalo nový prostor pro obranu země.⁵

Dalším z důvodů, proč se Rusko nechce vzdát Kurilských ostrovů je hodnota přírodního bohatství. Mezi nerostnými surovinami, které lze na ostrovech a v jejich okolí nalézt, zvláště na Kunaširu a Iturupu, je například zlato, stříbro, cín, železo, titan, rhenium a velká ložiska síry⁶ Na ostrovech se vyskytuje také velká geotermální energie, jež údajně stačí na samostatné vyhřívání celých ostrovů. Avšak zatím nejdůležitější zisk tvoří ryby a další mořští živočichové, hlavně krabi a chobotnice. Oblast je, co se týče rybolovu, velmi bohatá, ročně Rusku vydělá asi jednu čtvrtinu celkového příjmu z rybolovu.⁷ Mimo peněz také zaručuje práci lidem, kteří se tam žijí. Kromě již zmíněných příčin Rusko věří, že by se z Kurilských ostrovů také dala vytvořit úspěšná turistická oblast, což se však nezdá být příliš reálné vzhledem k situaci tamní infrastruktury.⁸

Jako zdroje v práci používám jak přímo smlouvy z jednotlivých období, které jsem většinou až na výjimky studovala v anglickém jazyce, tak odborné články týkající se této problematiky, z nichž jsem většinu získala na univerzitních elektronických zdrojích. V neposlední řadě jsem pracovala též s publikacemi shrnujícími dějiny obou států.

⁵ AKIMOTO, Kazumine. The Strategic Value of Territorial Islands from the Perspective of National Security. *Review of Islands Studies* [online] 2013 [cit. 2017-02-27]

⁶ GORENBURG, Dmitry. The Southern Kuril Islands Dispute. *Russian Military Reform*. [online] 2012 [cit. 2017-02-02].

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž.

1. Počátek rusko-japonských styků

V roce 1639 se Japonsko dobrovolně uzavřelo vnějšímu světu, přičemž jedinou výjimku tvořili Nizozemci, kteří sice obchodovali s Japonskem, avšak pouze v přístavu Nagasaki a ještě k tomu jen třikrát za rok. Ostatním Evropanům nezbyvalo nic jiného než směřovat své obchody do jiných asijských zemí.

Na přelomu 18. a 19. století se situace začala postupně měnit. Prvotní snaha o navázání obchodních styků s Japonskem byla ze strany Ruska. Japonci a Rusové se již dříve potkávali na severu právě na Kurilských ostrovech a přilehlých oblastech, ale k navázání kontaktů tehdy ještě nedošlo. Rusové se o to sice i několikrát snažili, avšak vždy se setkali s neúspěchem. V reakci na japonský negativní přístup poté Rusové podnikli několik pustošivých výpadů na sever Hokkaida, což skončilo dokonce zatčením několika Rusů. Po Rusech dorazili také Britové, ale nakonec to byli až Američané, komu se podařilo japonskou izolaci v Nagasaki prolomit.

Američané potřebovali na svých námořních cestách do východní Asie záchytný bod, a právě Japonsko se svou polohou zdálo být ideální. Jako v případě Ruska byli několikrát odmítnuti a uspěl až komodor Matthew C. Perry, který zastával názor, že pokud to bude pro ukončení japonské izolace potřeba, bude použito i násilí. Flotila s děly namířenými na sídlo šógunátní vlády nedávala Japoncům příliš na výběr a ti si byli vědomi, že při ozbrojeném útoku by proti Američanům neměli šanci. O rok později, který měli Japonci na rozmyšlenou, se v únoru roku 1854 komodor Perry vrátil a podpisem smlouvy v Kanagawě se Američanům otevřela cesta do Japonska. Američané nabyli práva zajíždět do přístavů Šimoda na poloostrově Izu a Hakodate na ostrově Hokkaidó a následně tam i obchodovat. Podobné smlouvy byly poté uzavřeny také s Velkou Británií, Nizozemím a Ruskem. Na Japonsko byl i nadále vyvíjen tlak ze strany západních mocností a byly uzavírány další obchodní smlouvy, tentokrát však svým charakterem nerovnoprávné a pro Japonsko nevýhodné.⁹

1.1 Šimodská a Petrohradská dohoda

Ještě na počátku 19. století se území ostrova Hokkaidó a přilehlým Kurilským ostrovům nevěnovalo příliš pozornosti. Japonci obývali pouze jižní část Hokkaida a na

⁹ REISCHAUER, Edwin O., CRAIG; Albert M. *Dějiny Japonska*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 123–124.

Kurilách žil národ Ainu.¹⁰ První smlouva mezi Japonskem a Ruskem, která se týkala Kurilských ostrovů, byla podepsána 7. února roku 1855 v Šimodě¹¹. Nasnadě je otázka, jak je možné, že se podařilo uzavřít smlouvu s Japonskem právě Rusům, kteří do této doby nebyli nijak diplomaticky úspěšní. Nalezené dokumenty ukazují, že Šimodskou dohodu značně ovlivnil Němec Philipp Franz von Siebold, který svůj návrh na obchodní smlouvu s Japonskem předal nejdříve nizozemskému vedení. Přesvědčit nizozemský parlament, aby vyjednával s Japonskem, se mu ale nepodařilo, a tak poslal svůj návrh Rusku, které ho bez větších změn aplikovalo do Šimodské dohody.¹² Uzavření této dohody taky urychlila mezinárodní situace. Rusko se účastnilo Krymské války, která se pro něj nevyvíjela nejlépe a ani Japonsko nebylo po ukončení své izolace v plné síle.

Jeden z devíti článků Šimodské dohody pojednává o hranicích mezi japonským a ruským územím na souostroví Kuril. Na základě této dohody byla hranice stanovena mezi ostrovy Iturup a Urup a to tak, že ostrov Iturup a vše jižně od něj patřilo Japonsku a ostrov Urup a vše severně od něj připadlo Rusku. Území Sachalinu zůstalo podle 2. článku smlouvy i nadále pod autoritou obou států, jako tomu bylo doposud. Smlouva dále určuje, které přístavy se otevrou Rusku – Šimoda, Hakodate a oproti ostatním zemím navíc i Nagasaki. Rusové tím nabyli například možnost zde opravovat své lodě, získávat palivo na cestu nebo v případě potřeby vyhledat lékařskou pomoc. V prvních dvou zmíněných přístavech mohli i obchodovat.¹³ V Šimodské dohodě se také poprvé jedná o exterritorialitě¹⁴, tj. právu být souzen soudem vlastní země i při spáchání činů na japonském území.

Šimodská dohoda nebyla jediná, kterou v této době Japonsko uzavřelo. Nátlaky ze strany západních velmocí pokračovaly, a tak Japonsko podepsalo obchodní smlouvy například s Nizozemskem, které však byly pro Japonsko značně nevýhodné. Nespokojená byla i strana USA, která Japonsko následně přiměla podepsat novou smlouvu, jež Američanům dávala také právo exterritoriality a volného pohybu ve více přístavech. Nezkušení japonští obchodníci a další faktory, jako bylo například nízké dovozní clo a záplava zahraničních produktů, působili značné komplikace v domácím hospodářství. Kromě toho bylo zlato v Japonsku výrazně levnější, čehož zahraniční

¹⁰ REISCHAUER, Edwin O., CRAIG; Albert M. *Dějiny Japonska*. s. 151.

¹¹ Japonsky *šimoda džójaku* (下田条約), rusky *simodskij traktat* (Симодский трактат).

¹² FRANZ, Edgar. Siebold's Involvement in the Friendship Treaty between Japan and Russia. *Ritsumeikan International Affairs*. 2008, Vol. 6, s. 100–102.

¹³ Симодский договор с Японией (1855). *Вукотека*. [online]. 2016 [cit. 2016-11-27].

¹⁴ REISCHAUER, Edwin O., CRAIG; Albert M. *Dějiny Japonska*. s. 124.

obchodníci zpočátku velmi využívali. Na druhou stranu se díky zahraničnímu obchodu rozvíjely manufaktury a zintenzívněla se výroba.¹⁵

Další smlouva, která se svým obsahem věnovala mimo jiné Kurilským ostrovům a jejich rozdělení, byla Petrohradská dohoda¹⁶ uzavřená 7. května roku 1875. Díky této dohodě Japonsko získalo celé Kurilské ostrovy až po Kamčatku na severu a Rusko výměnou za to celý ostrov Sachalin. Japonsko navíc dostalo stejné povolení k pohybu a rybolovu v Ochotském moři, jaké již dříve dostali ruští obyvatelé. Obyvatelé Kurilských ostrovů a Sachalinu si mohli vybrat, zdali se přesunou na nové území své vlasti nebo zdali zůstanou na místě a budou respektovat místní zákony.¹⁷ Tato dohoda se japonské společnosti nezdála být adekvátní, jelikož Japonci považovali Kurilské ostrovy už tak za své a měnit je za Sachalin jim přišlo nesmyslné.¹⁸ Ostrov Hokkaidó nikdy nebyl předmětem vyjednávání, ale tato smlouva zásadně potvrdila jeho japonské vlastnictví.

1.3 Územní změny po rusko-japonské válce

Jak bylo již výše zmíněno, rozdělení území Kurilských ostrovů a Sachalinu podle Petrohradské dohody nepřineslo ani na jedné straně velké uspokojení. Rusko se navíc postupně snažilo podmanit si Mandžusko a Japonsko podnikalo výpady do Koreje. Rusko, jež začalo ztrácet na prestiži v Evropě, si chtělo své postavení na Dálném východě naopak upevnit a vláda byla přesvědčena, že stačí vyhrát „malou válku“ právě s Japonskem, aby toho docílilo. Japonci by se radši dohodli s Ruskem nekonfliktně uzavřením smlouvy, ze které by jednoduše získali Koreu a přenechali Rusku Mandžusko, nicméně následně došli k názoru, že válka s Ruskem je nevyhnutelná. Také proto se rozhodli pro alianci s Velkou Británií, která v tomto kroku viděla příležitost upevnit své dominantní postavení v Asii.¹⁹

Rychle chladnoucí diplomatické vztahy Japonsko definitivně ukončilo útoky na ruskou flotilu a 10. února 1904 vyhlásilo Rusku válku. I přes všechna očekávání a všechny výhody, jako byly například několikanásobně silnější armáda a větší loďstvo,

¹⁵ VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989, s. 319.

¹⁶ Japonsky *Karafuto-čišima kókan džójaku* (樺太千島交換条約), rusky *Peterburgskij dogovor* (Петербургский договор).

¹⁷ Санкт-Петербургский договор с Японией (1875). *Викитека*. [online]. 2016 [cit. 2016-11-27].

¹⁸ CALL, A. Keith. Southern Kurils or Northern Territories? Resolving the Russo-Japanese Border Dispute. *BYU Law Review*. Vol. 1992, issue 33. S. 730.

¹⁹ ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. s. 292; REISCHAUER, Edwin O., CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. s. 186.

nedokázalo Rusko tuto válku vyhrát. Již v únoru téhož roku byla zničena ruská dálně-východní flotila, Rusové byli zatlačeni do Mandžuska a v lednu následujícího roku kapituloval i přístav Port Arthur, který byl v té době nedobudovanou hlavní ruskou námořní základnou na Dálném východě. Po dobytí vnitrozemního Mukdenu byla poslední nadějí Ruska Baltská flotila, která však za sebou měla náročnou devítiměsíční plavbu, a tak neodolala japonskému útoku a byla téměř celá prakticky zlikvidována. Válka, v níž bylo Rusko přesvědčeno o své jasné výhře, pro ně skončila fiaskem.²⁰

Japonsko i Rusko byly válkou velmi vyčerpané, takže se ani jedna země nebránila dojednání vzájemného míru. Po dohodě s Japonskem se tohoto úkolu zhostily Spojené státy americké v čele s Theodorem Rooseveltem a vyjednávání míru bylo tedy zahájeno 27. července roku 1905 ve městě Portsmouth.²¹

Přestože se ukázala převaha Japonského císařství nad Ruskem, které bylo navíc přesvědčené, že mu válka přinese jistou výhru, nebyla nakonec mírová dohoda pro Rusko ani tak nevýhodná, jak by se očekávalo. Hlavními body v této smlouvě byly územní změny. Obě země, Rusko i Japonsko, musely odvolat své vojenské jednotky z Mandžuska a uznat nad ním čínskou suverenitu a správní kontrolu. Součástí byl i slib o dodržení nezávislosti tohoto území v budoucnu, což však Japonská strana před druhou světovou válkou porušila. Naopak v Koreji byly uznány „nadřazené“ zájmy Japonska, které pak následně v Koreji vytvořilo protektorát a poté ji roku 1910 anektovalo.²² Celý pás Kurilských ostrovů zůstal ve vlastnictví Japonska, ke kterým muselo Rusko navíc Japonsku postoupit i jižní Sachalin, což byl pravděpodobně největší ruský ústupek z celé smlouvy. Japonsko navíc ještě získalo poloostrov Liao-tung, o jehož zisk dlouho usilovalo, a přístup k Jihomandžuské železnici až k Čchang-čchunu, stejně tak jako přístavy Port Arthur a Dalnyj.²³

Přestože podmínky byly pro obě strany vcelku výhodné, ani na jedné straně nezavládlo uspokojení. Rusko, jež z prohrané války vyšlo lépe, než by se očekávalo, vinilo i tak svého vyjednavče, který měl záležitosti v Portsmouthu na starosti. Japonci také nebyli spokojeni hlavně z důvodu nezaplacených reparací. Již na začátku vyjednávání zdůraznil car Mikuláš II., že takové ústupky, jako je placení reparací,

²⁰ ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 6., dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 292.

²¹ ZUBOV, Andrej Borisovič, ed. *Dějiny Ruska 20. století*. Praha: Argo, 2015. s. 150.

²² ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. s. 292.

²³ Treaty of Portsmouth ending the Russo-Japanese War. *The World War I Document Archive*. [online]. 2009 [cit. 2016-12-04].

nepřipadají v úvahu. Japonsko se tedy muselo místo toho spokojit pouze s jižní částí Sachalinu, což vyvolalo v domácím prostředí velké zklamání.²⁴

Vítězství Japonska nad Ruskem bylo zlomovým bodem, jelikož nebylo běžné, aby byla evropská mocnost poražena asijskou zemí. V Rusku vyvolala prohra velké nepokoje, které vláda nedokázala řešit a ani v Japonsku nebyla situace ideální kvůli nenaplněným představám z vítězství. Japonsko ale posílilo svoji pozici ve srovnání s ostatními zeměmi, které ho uznaly jako sobě rovný národ.²⁵

²⁴ ZUBOV, Andrej Borisovič, ed. *Dějiny Ruska 20. století*. s. 150.

²⁵ KOWNER, Rotem. *Historical dictionary of the Russo-Japanese War*. Lanham, Md.: Scarecrow Press, 2006. s. 52–69.

2. Vývoj japonsko-ruských vztahů na sklonku druhé světové války

Japonsko s Ruskem uzavřely 13. dubna 1941 dohodu o vzájemné neutralitě, která měla trvat 5 let. Již při vyjednávání se ministr zahraničních věcí Vjačeslav Michajlovič Molotov navzdory Petrohradské a Portsmouthské dohodě snažil získat do vlastnictví Sovětského svazu Sachalin a Kurilské ostrovy jako cenu za navrhovanou dohodu. Nároky Sovětského svazu zahrnovaly i ostrovy Kunašir a Iturup, přestože japonské vlastnictví těchto ostrovů nebylo nikdy zpochybňováno a ruská vláda je nikdy nevladnula, takže tomuto návrhu nebylo vyhověno.²⁶ Dohoda o vzájemné neutralitě však nebyla dodržena do konce platnosti. Nejprve bylo nedaleko od porušení dohody Japonsko, které kvůli nečekané agresí Německa vůči Sovětskému svazu bylo nuceno zvážit další postup, ale nakonec žádné kroky nepodniklo, a tak byla dohoda s SSSR dodržena.²⁷

Nakonec smlouvu porušil Sovětská svaz, který 8. srpna 1945 vstoupil do války proti Japonsku.²⁸ Stalo se tak tedy dva dny po shození první atomové bomby na Hirošimu, kdy se již japonská armáda jasně hroutila pod nátlakem Spojenců. Spolupráce Sovětského svazu se spojenci byla podmíněna příslibem předání Kurilských ostrovů a jižního Sachalinu do vlastnictví SSSR jako kompenzace za zapojení se do války. Tyto podmínky byly stanoveny na tajné Jaltské konferenci, která probíhala 4. až 11. února roku 1945 a podepsalo se pod ně vedení tří mocností, a sice Josif Stalin, Franklin D. Roosevelt a Winston S. Churchill. Výsledky z této konference jsou jednou z příčin územního sporu a jsou dále přednášeny oběma stranami, a tak považují za vhodné je zde uvést:

- 1. Status quo Vnějšího Mongolska (Mongolské lidové republiky) bude zachován.*
- 2. Dřívější práva Ruska, která byla porušena zrádným útokem Japonska v roce 1904, budou obnovena.*
 - (a) Jižní část Sachalinu stejně jako všechny ostrovy k němu přilehlé musí být navraceny Sovětskému svazu.*

²⁶ O'SHEA, Paul. *Playing the Sovereignty Game: Understanding Japan's Territorial Disputes*. Sheffield: The University of Sheffield, 2012. s. 224.

²⁷ REISCHAUER, Edwin O., CRAIG; Albert M. *Dějiny Japonska*. s. 254.

²⁸ Soviet Declaration of War on Japan. *Yale Law School*. [online]. 2008 [cit. 2016-12-08].

(b) Obchodní přístav Dairen bude zmezinárodněn a zájmy Sovětského svazu v něm budou upřednostňovány a pronájem přístavu Port Artur jakožto námořní základny Sovětského svazu bude obnoven.

(c) Východo-čínskou a Jiho-mandžuskou železnici, které umožňují přístup na Dairen budou společně používané organizací smíšené Sovětsko-čínské společnosti a bude zajištěn přednostní zájem Sovětského svazu; v Mandžusku bude zachována plná svrchovanost Číně.

3. Kurilské ostrovy budou předány Sovětskému svazu.²⁹

Po důkladném přečtení si můžeme povšimnout, že výše uvedené výsledky z této konference by nebylo z právního hlediska těžké napadnout. Ztrátu jižního Sachalinu po rusko-japonské válce utrpělo ruské impérium, nikoli Sovětský svaz, tudíž by jižní Sachalin neměl být navrácen, ale pouze předán. Dále můžeme předání Kurilských ostrovů chápat jako navrácení území, které si Japonsko od Ruska násilně vzalo, nicméně celé Kurilské ostrovy nebyly nikdy ve vlastnictví Ruska, což dokládají i smlouvy uzavřené v předchozích letech. Navíc vlastnictví seskupení malých ostrůvků Habomai Japonskem nebylo nikdy zpochybňováno.

Na Postupimské konferenci 26. července 1945 bylo rozhodnuto, že japonské území bude omezeno pouze na ostrovy Honšú, Hokkaidó, Kjúšú, Šikoku a menší ostrovy, které signatáři stanoví.³⁰ Těmito „malými ostrovy“ by se dalo velmi jednoduše rozumět například právě souostroví Habomai, které je tak blízko, že bylo běžně považováno za součást ostrova Hokkaidó.

Ihned po vyhlášení války Sověty byly zahájeny vojenské operace proti Kuantungské armádě v Mandžusku, 11. srpna 1945 pak sovětská armáda vtrhla na jižní Sachalin a 15. srpna zaútočila na ostrov Šumšu, nejsevernější ostrov ze souostroví Kuril. V Mandžusku hlavní boje ustaly 19. srpna, i když jistý japonský odboj pokračoval až do konce měsíce. Bitva o jižní Sachalin skončila 25. srpna a sovětská armáda se postupně přesouvala směrem na jih po Kurilských ostrovech. Už 1. září si Sověti podmanili ostrovy Kunašir a Šikotan a 4. září vnikli na souostroví Habomai, kde se již nesetkali

²⁹ Yalta (Crimea) Conference. *Taiwan document project*. [online]. 2008 [cit. 2016-12-14].

³⁰ Potsdam Declaration. *Atomic archive*. [online]. 2015 [cit. 2016-12-15].

s odporem. Na konci druhé světové války žilo na sporných územích kolem 17 tisíc Japonců, z nichž polovina vzápětí uprchla na ostrov Hokkaidó.³¹

Josif Stalin netrval pouze na okupaci Kurilských ostrovů a jižního Sachalinu, ale i na budoucím zařazení ostrova Hokkaidó pod kontrolu Sovětského svazu. Harry Truman, který uspěl v prezidentských volbách po Rooseveltově smrti v dubnu 1945, tuto myšlenku zásadně odmítal a jeho názor podpořili i zástupci Velké Británie a Číny.³²

2.1 Územní změny při podepsání Sanfranciské mírové smlouvy

Téměř ihned po skončení druhé světové války se japonská vláda i japonský lid dožadovaly navrácení Kurilských ostrovů od Sovětského svazu. Tyto požadavky se ve většině případů týkaly pouze jižní části Kurilských ostrovů, jmenovitě Kunaširu, Iturupu, Šikotanu a Habomajských ostrovů.³³ Japonci, jež si až dodnes nárokují zmíněné ostrovy, se opírali zejména o Postupimskou deklaraci, která v osmém článku stanovila, že budou dodrženy podmínky Káhirské dohody z roku 1943.³⁴ Tato dohoda deklaruje, že japonské území bude zmenšeno o oblasti, které byly získány násilím, stejně tak jako bude navráceno původně čínské území Číně a Korea bude prohlášena za samostatný stát.³⁵ Termín „získány násilím“ by se dal logicky aplikovat na jižní Sachalin, který Japonsko získalo po rusko-japonské válce v roce 1905, dále na Mandžusko, Liao-tung, Koreu a Tchaj-wan. Naopak nárokovat si skrze tyto deklarace jižní Kurily se jeví jako naprosto neoprávněné, jelikož tato území byla získána v naprostém souladu s již první uzavřenou Šimodskou dohodou z roku 1855. Celkově tento územní zisk Sovětského svazu je na hraně diskuzí, protože mezi osmi body společného prohlášení zemí bojujících proti nacismu, tzv. Atlantické charty z roku 1941, stálo, že země neusilují o žádné územní zisky a nepřejí si žádné územní změny, pokud to nebude vůlí národů, jichž se týkají. Nicméně Sovětský svaz u podpisu Atlantické charty nebyl, a tudíž si bez problémů nárokoval nové teritorium.

V druhém článku Sanfranciské mírové smlouvy stojí, že se Japonsko vzdává všech nároků na Kurilské ostrovy a na území jižního Sachalinu získané Portsmouthskou

³¹ KAWABATA, Tai. Strained links in an island chain. *THE JAPAN TIMES LTD*. [online]. 2002 [cit. 2017-01-04].

³² Tamtéž.

³³ TAKAHASHI, Kosuke. The convoluted case of the coveted Kurils. *Asia Times Online* [online]. 2004 [cit. 2017-01-04].

³⁴ Potsdam declaration. *Public Broadcasting Service*. [online]. 2005 [cit. 2017-01-07].

³⁵ The Cairo Conference, 1943. *U.S. Department of State Archive*. [online]. 2005 [cit. 2017-01-11].

mírovou smlouvou.³⁶ Je tedy jasně zaznamenáno, že Japonsko na toto území ztrácí nárok, nicméně ve smlouvě není již určeno, komu toto území připadne, a navíc ani nespecifikuje, které jednotlivé ostrovy jsou chápány pod názvem Kurily. Japonská strana je názoru, že ostrovy Šikotan, Kunašir, Iturup a Habomajské ostrovy nikdy nebyly součástí Kurilských ostrovů. Stejně tak je přesvědčena, že mocnosti, které podepsaly Sanfranciskou mírovou dohodu, si toho byly plně vědomy. Japonsko mimo jiné argumentuje tím, že ostrov Šikotan a Habomajské ostrovy jsou geograficky vyčleněny z pásu Kuril a že tamější fauna a flóra se podstatně liší od zbylých ostrovů.

Z právního a hlavně z jazykového hlediska se uzavřené smlouvy týkající se vlastnictví Kurilských ostrovů dají vyložit vícero variantami. Z tohoto důvodu nelze ani na základě původních dohod určit, kde přesně končí japonské území a kde začínají Kurilské ostrovy. Již na samotné mírové konferenci v San Franciscu se japonský premiér Šigeru Jošida vzdával ostrovů Kunašir a Iturup jako jižních Kuril a potvrzoval držení Šikotanu a Habomajských ostrovů.³⁷ Jošidu podpořil i americký diplomat John Foster Dulles, později ministr zahraničí, který na základě expertské analýzy problému prohlásil, že Sovětský svaz nemá na zmíněné území žádné právo, jelikož nikdy nebylo součástí Kurilských ostrovů, a to ani historicky, ani geograficky.³⁸

Sovětský svaz byl jednou ze tří zemí, která byla pozvána na Sanfranciskou konferenci, zúčastnila se, ale mírovou smlouvu nepodepsala. Zbýlými dvěma zeměmi byly Československo a Polsko, které následovaly rozhodnutí Sovětského svazu, tudíž se také zdržely podepsání.³⁹ Sovětská delegace vedená prvním náměstkem ministra zahraničí Andrejem Gromykem nakonec předložila dlouhé stanovisko, které zahrnuje nemalé množství námitek vůči navrhované smlouvě, jako například že se Sovětský svaz nepodílel na přípravě dokumentů nebo že komunistická Čína nebyla přizvána na konferenci apod.⁴⁰ Vystává pak otázka, zdali má Sovětský svaz vůbec nárok na území Kurilských ostrovů, kterého se Japonsko zřeklo podepsáním Sanfranciské mírové smlouvy, když Sovětský svaz tuto smlouvu vůbec nepodepsal. Podle článku 25 této mírové smlouvy se neudělují žádná práva či výhody státům, které nejsou vymezené jako Spojenecké síly, a aby se stát mohl zařadit mezi Spojenecké síly, je nezbytně nutné

³⁶ Treaty of Peace with Japan. [online]. [cit. 2017-01-14].

³⁷ CALL, A. Keith. Southern Kurils or Northern Territories? Resolving the Russo-Japanese Border Dispute. s.727.

³⁸ REES, David. The Soviet Seizure of the Kuriles. *Praeger*. 2008: New York. S. 94.

³⁹ CHEN, C. Peter. San Francisco Peace Conference. *World War II Database*. [online]. 2007 [cit. 2017-01-07].

⁴⁰ Text of Gromyko's Statement on the Peace Treaty. *New York Times*. [online]. 1951 [cit. 2017-01-23]. s. 26.

podepsání této mírové smlouvy, jak stanovuje článek 23.⁴¹ Těmito podmínkami a svými rozhodnutími nepodepsat mírovou smlouvu se tedy Sovětský svaz dostal do nepříliš ideální pozice.

2.3 Normalizace vzájemných vztahů

Japonsko se původně dožadovalo vrácení pouze nejbližšího ostrova Šikotan a Habomajských ostrovů, což by vzhledem k okolnostem bylo s největší pravděpodobností po určitém jednání možné, avšak kvůli tlaku ze strany Spojených států amerických, k těmto jednáním vůbec nedošlo. Američané se začali zapojovat do této diskuze kvůli obavám, že by mohli ztratit svou pozici v regionu. Americký diplomat, mimo jiné i rozhodný odpůrce komunismu a jeden z hlavních aktérů Studené války, John Foster Dulles si povolal hlavního japonského vyjednavče do Londýna a „připomněl“ mu, že pokud Japonsko podepíše mírovou smlouvu se Sovětským svazem, Okinawa a souostroví Rjúkjú se do vlastnictví Japonska nemusí vůbec vrátit.⁴² Jelikož Dullesovo varování bylo úspěšné, Japonsko si začalo nárokovat rovnou čtyři nejjižnější ostrovy. Je zajímavé, že zrovna Američané vyvíjeli nátlak na Japonsko, aby trvalo na větším územním zisku, když v roce 1951 to byly právě Spojené státy, kdo odebral Japonsku jeho území. Někteří viní Dullese ze sabotáže mírových jednání, ale i přesto není úplně jasné, co svými činy Dulles zamýšlel.

Vina ale nepadla pouze na spojené státy, na vině byl také tehdejší japonský ministr zahraničí Mamoru Šigemicu, který sám propagoval problém na veřejnosti, aby se mu dostalo co největší pozornosti a podpory ze strany občanů.⁴³ Kvůli tomu pak nemohl přistoupit na návrh o vrácení pouze dvou nejjižnějších ostrovů, i kdyby možná sám chtěl. Na druhou stranu ani dnes nemůžeme s jistotou tvrdit, že by Japonsko zcela jistě souhlasilo s návratem pouze dvou ostrovů.

Sovětský svaz byl samozřejmě proti návrhu vrácení všech čtyř nejjižnějších ostrovů a ani Japonsko nakonec nepřistoupilo na původní návrh Sovětů, který by Japonsku přenechal nejjižnější ostrov a souostroví, a místo toho se země rozhodly podepsat společné prohlášení neutrality, které přeruší válečný stav a obnoví

⁴¹ Treaty of Peace with Japan. [online]. [cit. 2017-01-14].

⁴² ELLEMAN, Bruce A., NICHOLS, Michael R., OUIMET, Matthew J. A Historical Reevaluation of America's Role in the Kuril Islands Dispute. *Pacific Affairs*, Vol. 71, No. 4, s. 495–497.

⁴³ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. London: Routledge, 2008. s. 35.

diplomatické vztahy.⁴⁴ Toto prohlášení se tedy tématu sporných území věnuje pouze v tom smyslu, že ostrov Šikotan a Habomajské ostrovy budou navraceny Japonsku v budoucnu v případě uzavření mírové smlouvy. Společné prohlášení podepsané 19. října 1956 se tedy zabývá hlavně repatriací japonských válečných zajatců, z nichž poslední byli navraceni až v roce 1958. Dále se prohlášení zabývá podporou Sovětského svazu vstupu Japonska do OSN (který předtím vstup vetoval), obnovení přátelských a obchodních vztahů atd.⁴⁵ Je tedy možné, že pokud by se do problému nezapojily Spojené státy, mohl být problém již vyřešen a nenést se až do současnosti, ale to je pouze teorie.

⁴⁴ SPEAKER, Richard B., Jr., Ed.; Kawada, Louise Myers, Ed. Japan Studies through the Lenses of Different Disciplines. *Wireless Networks*, Vol. 1, No. 1, pp. 1-90. s. 51.

⁴⁵ Joint Declaration by the Union of Soviet Socialist Republics and Japan. [online]. 1951 [cit. 2017-01-24].

3. Vývoj vztahů během studené války

Již od podepsání společného prohlášení Sovětského svazu a Japonska v roce 1956 se japonská vláda snažila územní zdárně vyřešit. Sovětská protistrana však bránila, byť jen připustit, že nějaký územní problém vůbec existuje, jelikož ostrovy byly pod jejich správou, což bylo přesně to, co chtěli. Japonská vláda viděla mizivou pravděpodobnost, že spor může být rychle vyřešen pouze za účasti politických aktérů, a tak se rozhodla začít řešit tento spor jinak, a sice zpopularizováním ve společnosti. Propagace problému začala brzy po skončení války a svého vrcholu dosáhlo v roce 1981, kdy japonské úřady vyhlásily 7. února jako „Den severních teritorií“.⁴⁶ Vztahy mezi zeměmi tedy nebyly po válce příliš dobré, podle průzkumů veřejného mínění se Sovětský svaz umístil vždy na prvním nebo na druhém místě v otázce nejméně oblíbeného národa japonského lidu. Pro Japonce bylo překvapivě snazší vyrovnat se s okupací Američanů, proti kterým čtyři roky bojovali ve válce než se zradou od Sovětů, která přišla na poslední chvíli.⁴⁷

3.1 Vývoj po normalizaci vztahů mezi zeměmi

Navzdory dřívějším pokusům z let 1956 a 1957 urovnat vzájemné vztahy Japonska se Sovětským svazem, k žádnému mimořádnému vývoji nedošlo. Došlo však alespoň k posunu týkající se bilaterálního obchodu. V roce 1957 uzavřelo Japonsko a SSSR obchodní smlouvu, díky které se postupně navyšoval obchodní objem. Sověti dováželi do Japonska různé nerostné suroviny jako například zlato, uhlí, neželezné kovy a další položky a naproti tomu Japonci posílali do Sovětského svazu různé výrobky, ať už obráběcí stroje, chemické a textilní výrobky a další. Japonsko bylo pro Sovětský svaz z hlediska vývozu důležitější než tomu bylo naopak.⁴⁸

V roce 1960 se Japonsko rozhodlo revidovat Smlouvu o vzájemné spolupráci a bezpečnosti se Spojenými státy. Sovětský svaz se stavil proti této smlouvě, přičemž varoval Japonsko, že pokud smlouvu podepíšou, bude to pro ně mít negativní důsledky. Japonsko však vidělo ve Spojených státech důležitého spojence a smlouva zaručující bezpečnost byla nakonec prodloužena. Sovětský svaz dostal svým slibům a prohlásil, že co se týče sporného území, platí původní rozhodnutí o sovětské suverenitě, o které bylo rozhodnuto po válce. Sovětský svaz nakonec znovu přistoupil k možnosti podepsání

⁴⁶ LAWRENCE, M. Njoroge. *The Japan-Soviet Union Territorial Dispute: An Appraisal. Asian Survey*. University of California Press: 1985. Vol. 25, No. 5, s. 506.

⁴⁷ KIMURA, Hiroshi. *The love-hate relationship with the Polar bear: Japanese feelings toward the Soviet Union. Japan quarterly*. Tokyo, Asahi Shimbun-Sha, 1981, Vol. 28. s. 39–44.

⁴⁸ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 44–46.

mírové smlouvy a předání území, ale pouze pod podmínkou, že se američtí vojáci stáhnou z japonských ostrovů. Japonsko na tyto podmínky nepřistoupilo, protože se to nezdálo být spravedlivé vůči Spojeným státům.⁴⁹

V šedesátých letech nedošlo k žádným důležitým schůzím nedošlo, ale došlo alespoň k několika schůzím ministrů zahraničí a dalších osob na výše postavené úrovni. Politicky se vztahy téměř nikam neposunuly, jelikož stále přetrvával problém, kdy Japonci chtěli řešit hlavně teritoriální spor, který však na sovětské straně vůbec neexistoval. Japonský premiér Eisaku Sató na konci šedesátých let doufal v normalizaci vztahů, ale i on zastával typicky japonský přístup a chtěl řešit hlavně územní spor.⁵⁰

3.2 Vývoj vzájemných vztahů v sedmdesátých letech

Začátkem sedmdesátých let Japonsko a Rusko postupně dospěly k názoru, že by bylo výhodné politické vztahy znovu obnovit, a i momentální ekonomická i vnitřní politická situace dovolovaly jednotlivým představitelům více přemýšlet o vzájemném sblížení.

Prvotní snahy postupného sblížování vyvinul sovětský ministr zahraničí Andrej Gromyko, který se vydal navštívit Tokio v roce 1972, poprvé od jeho poslední návštěvy v roce 1966. Oproti jeho poslední návštěvě, kdy se vyhýbal vůbec uznání problému, se tentokrát dostavil se značně pozitivnějším přístupem k věci. Nakonec sice jen naznačil, že předání ostrovů stále platí podle dohody uzavřené v roce 1956, a problém jako takový stále neuznal, ale jistý posun k lepším vztahům byl znatelný. Gromyko chtěl mimo jiné také skrze svoji návštěvu získat půjčku od Japonska na stavení potrubí z Irkutsku do Nachodky. Na konci jeho návštěvy bylo tedy slíbeno, že vyjednávání o mírové smlouvě budou započata, a dokonce pozval japonského premiéra Eisakua Satóa na oplátku do Moskvy. Nejprve oplatil návštěvu v Tokiu japonský ministr zahraničí Masajoši Óhira návštěvou Moskvy, která však již tak vřelá nebyla. Sovětům se nelíbil zlepšující se vztah Japonska s Čínou a kvůli tomu se spíše než sovětsko-japonské vtahy řešily vztahy čínsko-japonské.⁵¹

V říjnu roku 1973 oplatil návštěvu Tokia návštěvou Moskvy Kakuei Tanaka, který přijal původní pozvání jakožto japonský premiér, přestože původně pozvaný byl

⁴⁹ ANDERSEN, Andrew. Southern Kuriles/Northern Territories: A Stumbling-block in Russia-Japan relationship. *conflicts.rem33.com*. [online]. [cit. 2017-01-31].

⁵⁰ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 46.

⁵¹ HARA, Kimie. *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945: Difficult Peace*. London: Routledge, 1998. s. 116–118.

ještě bývalý premiér Sató. Tanaka tedy před svou návštěvou napsal dopis informující o své návštěvě a plánu řešit sporné území. Kvůli svému bezprostřednímu jednání však nebyl přijat zrovna přívětivě a návštěva se nenesla v příliš přátelské atmosféře. Strany se shodly na pokračování řešení vzájemných vztahů, avšak každá strana vnímala toto předsevzetí trochu jinak. Jak je již patrné, Japonsko ono pokračování chápalo jako snahu vyřešit územní spory ještě před uzavřením mírové smlouvy, Sovětský svaz tento názor ale nesdílel.⁵²

V sedmdesátých letech byly uzavřeny alespoň smlouvy týkající se rybolovu. Povolení k rybolovu bylo totiž do této doby často využíváno jako určitá výhoda Sovětského svazu při řešení problémů s Japonskem. Podle Fergusona bylo od konce druhé světové války do Tanakovy návštěvy v Moskvě roku 1973 bylo zadrženo přes deset tisíc japonských občanů právě kvůli nedovolenému rybolovu na sovětském území.⁵³ Japonský lid závislý na rybařství se dožadoval od vlády nějakého řešení, jelikož byl názoru, že problém rybaření je stejně důležitý jako teritoriální problém sám.

V této době došlo také k několika kulturním výměnám mezi oběma zeměmi. Z Ruska se představily například Moskevský balet, Moskevská a Leningradská filharmonie, které byly následně dobře přijaty japonským publikem. I v Sovětském svazu našli diváci zalíbení v představeních *kabuki* a dále také v japonské moderní literatuře a nejnovějších technologiích, které byly však dostupné často jen na černém trhu. Poté co navíc japonský režisér Akira Kurosawa natočil na ruském území film *Dersu Uzala*, za který byl oceněn Oscarem, začalo se na Japonsko pomalu nahlížet lépe než doposud. Zároveň s tím, jak bylo Japonsko pozitivně vyzdviženo, se ale Sověti začali Japonska obávat jako země, která bude trvat na svém. Podobně také Japonci nahlíželi na Sovětský svaz s jistou opatrností.⁵⁴

Stejně rychle jak se sovětsko-japonské vztahy začaly hýbat kupředu, se zase zastavily. I přesto zkusil Sovětský svaz v roce 1975 Japonsku znovu nabídnout mírovou smlouvu, kterou však Japonsko odmítlo. Vzájemným vztahům nepřispěl ani sovětský pilot, který v roce 1976 přistál na území Hokkaida, kde hledal pomoc při útěku do Spojených států amerických. Japonci se této situace nezhostili úplně nejlépe a sovětský MiG-25 nejprve svěřili do rukou Američanů, kteří ho za účelem podrobné prohlídky

⁵² FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 44–47.

⁵³ Tamtéž, s. 51.

⁵⁴ Tamtéž, s. 53.

celý rozmontovali a teprve poté ho vrátili Sovětům.⁵⁵ Zhoršující se vztahy přitvrdil Sovětský svaz vyhlášením výluční rybářské zóny přes 300 kilometrů od pevniny a tím zrušil všechny uzavřené smlouvy z předchozích let. Navíc sovětská vojenská síla, která se od začátku sedmdesátých let pohybovala spíše na evropské straně Sovětského svazu a která byla ze Iturupu, Kunaširu a Šikotanu v šedesátých letech stáhnuta, se znovu přemístila zpátky na sporné ostrovy, stejně tak jako rakety a další zbraně.⁵⁶

Vztahů mezi Japonskem a Sovětským svazem si byla dobře vědoma i Čína, která se snažila pozitivnímu vývoji zabránit. V otázce teritoriálního sporu se otevřeně přikláněla na stranu Japonska a nabízela mu podepsání mírové smlouvy, kterou se snažilo vrazit další klín do sovětsko-japonského vztahu. Smlouva byla i přes protesty Sovětů nakonec podepsána v roce 1978 i s doložkou proti hegemonii, kterou si Sovětský svaz vztáhl proti sobě.⁵⁷

Roku 1979 vpadl Sovětský svaz do Afganistánu, což okamžitě odsouzeno Spojenými státy. Následující rok se Japonsko také přidalo k sankcím mířeným proti Sovětskému svazu a bylo jednou ze zemí, které bojkotovaly olympijské hry pořádané v Moskvě. Japonský pohled na Sověty byl znovu negativní a Sovětský svaz neviděl Japonsko jinak než jako spojence Spojených států.⁵⁸

3.3 Postupné zlepšení vztahů za vlády Michaila Gorbačova

Není žádným překvapením, že vztahy mezi Japonskem a Sovětským svazem byly na počátku osmdesátých let téměř na bodu mrazu. Situace se začala postupně měnit po roce 1985, kdy se japonský premiér Jasuhiro Nakasone krátce setkal na pohřbu bývalého vůdce Sovětského svazu Konstantina Černěnka s jeho nástupcem Michaiilem Gorbačovem. Na to postupně navázaly vzájemné návštěvy ministrů zahraničí v následujícím roce, které zaručily, že diskuze o mírové smlouvě budou pokračovat, avšak hned roku 1987 tomu zabránil tzv. Toshiba incident, který způsobil značné zpomalení v rozvíjení dobrých vztahů. Incident, ve kterém japonská firma Toshiba porušila vývozní předpisy a zásobovala Sověty speciálně upravenými ponorkami, aby

⁵⁵ KIMURA, Hiroshi. Japan-Soviet Relations: Framework, Developments, Prospects. *Asian Survey*, Jul., 1980, vol. 20, no. 7, s. 708.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Tamtéž, s. 709.

⁵⁸ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 55.

nebyly lehce detekovatelné systémy Američanů, zapříčinil i odložení návštěvy Michaila Gorbačova v Tokiu.⁵⁹

Právě díky Michailovi Gorbačovovi se vzájemné vztahy začaly znovu oteplovat. Již od svého nástupu na post vůdce Sovětského svazu v roce 1985 chtěl urovnat vztahy s Japonskem. Japonskému vedení trvalo trochu déle, než bylo schopno Sovětům naslouchat a vydat se cestou k úspěšnému vyjednávání, ale již roku 1988 podnikl bývalý premiér Nakasone návštěvu do Moskvy, kde se setkal s Gorbačovem, aby začal vyjednávání ohledně sporných územích. Byl to sice pomalý začátek, ale Japocům se konečně dostal nějaký pokrok, na který už dlouho čekali.

Touto dobou představilo Japonsko svoji novou politiku „vyvážené expanze“ *kokudai kinkó*⁶⁰ v řešení mezinárodních problémů. Princip tohoto přístupu tkvěl v tom, že se pozornost nebude věnovat pouze otázce teritoriálního sporu, ale zároveň s ním se budou diskutovat další kroky v ostatních odvětvích, ať už v politice či ekonomice. Další novinkou bylo vytvoření speciálních pracovních skupin, které byly pověřeny vyřešením teritoriálního sporu. Jejich schůze započaly v roce 1988, avšak Sovětům se tento přístup příliš nelíbil, jelikož měli pocit, že Japonci opakují stále stejné argumenty, a tak i přes učiněnou snahu k výraznému posunu nedocházelo.⁶¹

Po skandálu v japonském vedení⁶² se na konci osmdesátých let prostřídalo ve funkci premiéra hned několik osob, což jen posílilo sovětskou frustraci z neustále se měnících politiků. I přes přechod z dříve zastávaného politického principu *seikei fukabun*⁶³, tzv. neoddělitelnosti politiky a ekonomiky, tzn. řešení ostatních oblastí až poté, co bude teritoriální spor vyřešen, na již zmíněný *kokudai kinkó* se nespokojenost sovětů téměř nijak nezměnila. Také ze západu začaly být slyšet hlasy kritiky, že Japonsko odmítá řešit cokoli jiného než sporné území.⁶⁴

⁵⁹ VERBITSKY, Semyon. HASEGAWA, Tsuyoshi. ROZMAN, Gilbert. Misperceptions between Japan and Russia. *Center for Russian & East European Studies*. 2000. s. 49–50.

⁶⁰ 拡大均衡.

⁶¹ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 58–59.

⁶² Nová společnost na hledání pracovníků a vytváření pracovních míst Recruit nabídla značné podíly z dceřiné společnosti Recruit Cosmos vysoce postaveným politikům ještě dříve, než šla nabídka oficiálně na trh. Akcie pak po uvedení na trh mnohonásobně vzrostly a přinesly politikům obnosy v desítkách milionů. Politici, kteří se účastnili tohoto skandálu (např. premiér Noboru Takešita a expremiér Jasuhiro Nakasone), museli následně odstoupit. Skandál dostal název *Rikurúto džiken* (リクルート事件) podle názvu společnosti.

⁶³ 政経不可分.

⁶⁴ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 59–60.

3.4 Poslední naděje na uzavření mírové dohody za vlády Michaila Gorbačova

Před návštěvou Michaila Gorbačova v roce 1991, ze které vyplývala velká naděje na potencionální progres, byly stále více slyšet hlasy po urovnání vztahů a vznikalo tak několik nových návrhů řešení. Mezi nimi byl také nápad známý jako „Aljaška“ generálního tajemníka Liberální demokratické strany Ičiróa Ozawy, který spočíval v odkoupení sporných ostrovů. V březnu, měsíc před Gorbačovovou návštěvou Japonska, se Ozawa vydal do Moskvy, kde nabídl Gorbačovovi 26 miliard dolarů v podobě ekonomické pomoci svazu, avšak i toto řešení se setkalo s neúspěchem. Sovětský tisk zvládl tuto informaci převrátit tak, aby to vydalo, že Gorbačov chce prodat jižní Kurilské ostrovy za 200 miliard dolarů, aby si udržel svůj post.⁶⁵

Dlouho očekávaná návštěva Michaila Gorbačova, jejíž zahájení proběhlo 16. 4. 1991 v Tokiu, nakonec nepřinesla takové výsledky, jaké by si všichni, zejména na japonské straně, přáli. Avšak i přesto byl zaznamenán alespoň jeden pokrok, a sice oficiální uznání existence sporu o jižní Kurily sovětskou vládou, k čemuž až do této doby nikdy řádně nedošlo. Tento moment byl samozřejmě nejdůležitější pro Japonsko, pro které to znamenalo vytoužený posun kupředu. Kromě tohoto alespoň malého úspěchu a uzavřených smluv hlavně v oblasti vědy a techniky se však nikam dál nedospělo. Poslední Gorbačova návštěva Japonska měla tedy obvyklý scénář, kdy japonská vláda nechtěla řešit nic jiného než územní spor, což se ale nelíbilo protějšku, který toto téma stále odsouval.⁶⁶

3.5 Nástup Borise Jelcina a jeho postoj ke sporu

S nástupem Borise Jelcina k moci mohlo urovnání vztahů a navrácení sporných oblastí vypadat nadějně, jelikož Jelcin několikrát před svým zvolením naznačoval, že je otevřený diskuzím a že je ochoten dospět ke zdárnému kompromisu s Japonskem. Nicméně po jeho zvolení v roce 1991 Jelcin svůj postoj zcela přehodnotil a pustil se do kritiky těch, kdo obhajovali předání území. V srpnu roku 1990 při své návštěvě na sporné ostrovy a ostrov Sachalin se Jelcin nechal slyšet, že nemá v sebemenším úmyslu nějaké území Japonsku postupovat. Prohlásil také, že sovětské území nemůže být v žádném případě prodáno jako byla prodána Aljaška.⁶⁷

⁶⁵ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 60.

⁶⁶ Tamtéž, s. 60–61.

⁶⁷ KIMURA, Hiroshi. *Gorbachev's Japan Policy: The Northern Territories Issue*. s. 815.

V moment, kdy bylo nadmíru jasné, že zbývající dny Sovětského svazu jsou již sečteny, začalo se v otázce sporné oblasti blýskat na lepší časy. Jako pomoc nabídlo Japonsko Sovětskému svazu peněžní výpomoc v řádech miliard, avšak za podmínky řešení teritoriálního sporu. Boris Jelcin tedy poslal japonskému premiérovi Tošikiu Kaifuovi dopis, vyjadřující touhu vyřešit spor co nejrychleji pomocí principu zákona a spravedlnosti, ze kterého by neměl vyjít nikdo jako vítěz ani jako poražený.⁶⁸

Na summitu v New Yorku roku 1992, již po rozpadu Sovětského svazu, se obě strany, v zastoupení Jelcina a japonského premiéra Kiičiho Mijazawy, shodly, že mírovou smlouvu již brzy uzavřou. Jelcin ocenil japonskou finanční pomoc a nedlouho poté k celkově pozitivní atmosféře přibyla pro rezidenty a bývalé rezidenty sporných ostrovů možnost cestovat na ostrov Hokkaidó a zpět bez víza v rámci projektu *Visa nashi*⁶⁹.⁷⁰

Dlouho plánovaná návštěva Borise Jelcina se po několika náhlých zrušeních nakonec konala v říjnu 1993. Japonsko se snažilo nepřehánět svou aktivitu ohledně řešení územního sporu a návštěva probíhala bez problémů. Jelcin, podobně jako Gorbačov, se za přítomnosti císaře omluvil za špatné zacházení s válečnými zajatci. Na rozdíl od Gorbačova ale použil opravdová slova omluvy, což Japonci vnímali jako zásadní.⁷¹ Dalším důležitým krokem bylo podepsání Tokijské deklarace společně s tehdejším japonským premiérem Morihiroem Hosokawou. Tato deklarace stanovila čtyři sporné ostrovy a dále zaručovala, že se strany pokusí co nejdříve uzavřít mírovou a že veškeré v minulosti uzavřené smlouvy budou tvořit základ budoucímu vyjednávání, včetně smluv, uzavřených ještě za ruského carství. Tímto Jelcin uznal společnou deklaraci z roku 1956 a díky tomu i nárok Japonska na alespoň nejjižnější ostrovy.⁷²

Pouhé tři dny po Jelcinově odjezdu z Tokia ale Sověti znovu klesli v očích japonského obyvatelstva, jelikož bylo zjištěno, že ruské námořní lodě několik let vyhazovaly radioaktivní odpad do Japonského moře. Japonsko se snažilo problém vyřešit nabídnutím peněžní pomoci na likvidování odpadu jiným způsobem, ale tato nabídka zůstala bez odezvy.⁷³

⁶⁸ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 61–62.

⁶⁹ ビザなし.

⁷⁰ KUROIWA, Yukiko. Russo-Japanese Territorial Dispute from the Border Region Perspective. *UNISCI Discussion Papers*, N° 32, May 2013, s. 187–204.

⁷¹ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 64.

⁷² Tokyo Declaration on Japan-Russia Relations. *Ministry of Foreign Affairs in Japan*. [online]. [cit. 2017-02-02].

⁷³ VERBITSKY, Semyon. HASEGAWA, Tsuyoshi. ROZMAN, Gilbert. Misperceptions between Japan and Russia. s. 76–77.

Vzájemné vztahy dále negativně ovlivnilo zemětřesení, nejprve na ostrovu Hokkaidó a na jižních Kurilách a poté i na severním Sachalinu. Kvůli zemětřesení v říjnu roku 1994 o domov přibližně dvě třetiny rodin jen na ostrově Šikotan. Japonská vláda neváhala a ihned nabídla pomoc různých forem jako například zdravotnické a záchranné týmy a provizorní ubytování pro postižené zemětřesením. Avšak dohadování obou stran ohledně detailů zabralo několik dní, a tudíž se japonská pomoc nakonec sotva uplatnila. Stejně tak při zemětřesení na Sachalinu roku 1955 se Rusko dlouho zdráhalo přijmout japonskou pomoc.⁷⁴

3.6 Výročí obnovení vztahů a konec devadesátých let

Vtahu, které kvůli Rusům, vyhazujícím radioaktivní odpad do Japonského moře, nebyly na svém nejlepším bodě, se začaly v roce 1996, kdy se slavilo čtyřicáté výročí obnovení rusko-japonských vztahů, postupně oteplovat. Do funkce premiéra byl v Japonsku nově zvolen Rjú Hašimoto, který byl vždy zastáncem vzájemného obchodu s Ruskem, a díky jeho iniciativě se znovu začalo postupovat směrem podepsání mírové smlouvy. Na ruské straně byl dosazen na post ministra zahraničí Jevgenij Primakov, který udržoval s japonskými představiteli dobré dlouhodobé vztahy.

Nejprve se sešli ministři zahraničních věcí obou zemí Jukihiko Ikeda a Primakov, aby započali vyjednávání a připravili tak půdu pro následující setkání hlav států. Strany si navzájem vyjadřovaly podporu v různých oblastech a Primakov slíbil pokračování demilitarizace sporných ostrovů. První setkání Hašimota a Jelcina proběhlo v Moskvě při příležitosti desátého výročí nehody v Černobyli. Již zde uplatnil Hašimoto svou metodu zdržování se řešení sporného území, což mělo na ruské zástupce a celý průběh schůzky velmi dobrý vliv. Stejně tak dobře spolu vycházeli i ministři zahraničí, kteří přistoupili na obnovení pracovních skupin, soustředících se pouze na uzavření mírové smlouvy. Primakov nejprve dodržoval ruskou taktiku a odkládal problém na budoucí generace, avšak záhy nabyl myšlenky, že by bylo nejlepší vyřešit problém co nejdříve. Primakov dokonce nabídl při své návštěvě v Tokiu společnou ekonomiku sporného území, ale to Japonsko odmítlo. I tak ale udělalo Japonsko velký pokrok, když si uvědomilo, že teritoriální problém nemusí být to jediné v případě vzájemných vztahů. Díky tomu se japonská politika v rámci řešení různých problémů proměnila z principu

⁷⁴ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 77–78.

vyváženého přístupu na tzv. mnohvrstevný přístup *džúsóteki apuróči*⁷⁵, který umožňoval nezávisle řešit více problémů najednou.⁷⁶

Skvrnou na tomto příznivém postupu se stala nehoda ruského tankeru Nachodka, který se potopil severozápadně od Japonska a vypustil několik tisíc tun topného oleje, který ohrozil nejen rybářské oblasti, ale také například turismus v okolí. Řešení nehody tankeru ruskou stranou bylo stejně jako případe vyhazování jaderného odpadu do moře nedostatečné.⁷⁷

Po setkání s Jelcinem v Denveru na summitu G7 představil Rjú Hašimoto novou strategii pro euroasijskou politiku a s ní i nový směr pro vývin vztahů s Ruskem. Tento nový směr měl být založen na třech základních principech – důvěře, vzájemném respektu pro zájmy toho druhého a budování vztahů, které budou z dlouhodobého hlediska perspektivní. Hašimoto se znovu snažil příliš se nezabývat v proslovu uzemním sporem, a tudíž byla řeč v Moskvě velmi dobře přijata.⁷⁸

Další setkání Hašimota a Jelcina proběhlo tentýž rok na ruském území v sibiřském městě Krasnojarsk. Toto město bylo vybráno z důvodu své polohy, jelikož se nalézá přibližně uprostřed mezi jednajícími sídly a zaručuje jim tedy geografickou rovnost, stejně tak jako si země zaručovaly tu politickou. Na listopadovém setkání, které bylo nadmíru přátelské, byla probrána například ekonomická spolupráce o šesti bodech, politická i vojenská spolupráce a také příslibení japonské podpory pro vstoupení Ruska do organizace APEC⁷⁹. Největším překvapením celé schůze byl Jelcinovo prohlášení, že udělají vše proto, aby byla mírová smlouva mezi Ruskem a Japonskem podepsána do roku 2000. Tento Jelcinův krok nepřekvapil pouze japonské osazenstvo, nýbrž i ruské účastníky setkání. Toto prohlášení vyvolalo sice optimismus na obou stranách, avšak bylo více než jasné, že spory, které trvají desítky let, nebudou moct být vyřešeny během takto krátké doby. I tak to byl alespoň pozitivní přístup a strany k sobě měly zase o krok blíže.⁸⁰

⁷⁵ 重層的アプローチ.

⁷⁶ ZAGORSKY, Alexei V. Three Years on a Path to Nowhere: The Hashimoto Initiative in Russian-Japanese Relations. *Pacific Affairs*, Spring, 2001, vol. 74, no. 1, s.77.

⁷⁷ MOLLER, T.H., The Nakhodka Oil Spill Response – The Technical Adviser's Perspective. *Petroleum Association of Japan*. [online]. 1997 [cit. 2017-02-02].

⁷⁸ AUTON, Graeme P. Japan, Russia and the Northern Territories Dispute: Reflections on an Evolving Northeast Asian Balance of Power. *Japan Studies Association Journal*. 2011, s. 14.

⁷⁹ Asijsko-pacifické hospodářské společenství je organizace s 21 členskými státy, jejíž cílem je zlepšit ekonomické a politické vztahy mezi členskými státy.

⁸⁰ O'SHEA, Paul. *Playing the Sovereignty Game: Understanding Japan's Territorial Disputes*. s. 257–259.

Roku 1998 došlo konečně k vyjednávání rybářských povolení pro japonské rybáře v okolí sporných ostrovů. Už během osmdesátých a devadesátých let docházelo k nemálo potyčkám ruských hlídek a japonských rybářů, které neodradilo ani protizákonné pytláčení, jež často provázené střelbou, končily zatýkáním a zabavením lodí a rybářského vybavení. Po 14 vyjednáváních se dosáhlo dohody, při které mohli Japonci lovit určitý počet ryb a mořských plodů výměnou za peněžní sumu nebo rybářské vybavení hrazené rybářskou asociací sídlící na Hokkaidu. V očích Japonců byl tento akt důležitý, jelikož předvídali, že po uvolnění vod, uvolní Rusové i ostrovy.⁸¹

Na základě slibu z předchozí schůzky se Hašimoto a Jelcin sešli znovu, tentokrát na japonské půdě v rezortu Kawana jižně od Tokia v dubnu 1998. Hašimoto zde podal tzv. návrh Kawana, který spočíval ve stanovení hranice mezi ostrovy Iturup a Urup. Tento návrh byl podán po částech, stejně jak by se v případě přijetí postupovalo. Obě země by společně spravovaly ekonomiku sporných ostrovů a Rusko by si do určitého předem stanoveného data udrželo administrativní kontrolu nad ostrovy, které by následně přešly do japonského vlastnictví.⁸² Odpověď na tento návrh byla vznesena až v Moskvě v říjnu téhož roku, kdy byl novému japonskému premiérovi Keizóovi Obučimu navrhnout na oplátku „Moskevský návrh“, který spočíval nejprve v uzavření mírové smlouvy a až tehdy v předání ostrovů Japonsku. Oba návrhy byly následně odmítnuty a pozitivní vlna, na které se nesla schůze v Krasnojarsku, byla definitivně u konce.⁸³ Vidina podepsání společné mírové smlouvy do roku 2000 byla tedy v nedohlednu.

⁸¹ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. 87–88.

⁸² ZAGORSKY, Alexeï V. *Three Years on a Path to Nowhere: The Hashimoto Initiative in Russian-Japanese Relations*. s. 80–81.

⁸³ AUTON, Graeme P. *Japan, Russia and the Northern Territories Dispute: Reflections on an Evolving Northeast Asian Balance of Power*. s. 15.

4. Současný vývoj od začátku tisíciletí

Nástupcem Borise Jelcina se po jeho odstoupení z funkce stal v roce 2000 Vladimir Putin. Putin představován jako silný lídr, byl viděn jako naděje na nový začátek řešení územního sporu s úspěšným koncem. Japonci, chtiví co nejrychlejšího postupu, pozvali Vladimira Putina na návštěvu do Japonska během prvního roku hned dvakrát. Putin však svým přístupem dával spíše najevo, že není kam spěchat a prioritou mu byly nejprve ostatní země. Premiér Obuči se chtěl také co nejrychleji setkat s ruským prezidentem, avšak než se mu dostalo příležitosti, zemřel.

4.1 Vzájemné snahy na přelomu tisíciletí

Ve stopách premiéra Obučiho pokračoval nově zvolený Joširo Mori, v kterého byly vkládány naděje, kvůli jeho speciálním vazbám na Rusko, které vznikly díky jeho otci.⁸⁴ Mori se setkal s Putinem hned v roce 2000, ale po vzájemném ujištění, že uzavřít mírovou smlouvu do konce roku možné nebude, nepřineslo vyjednávání nic nového. Putin se alespoň nechal slyšet, že uznává společnou dohodu z roku 1956 a potvrdil, že počítá s postoupením nejjižnějšího ostrova a souostroví Japonsku v případě podepsání mírové smlouvy.

Po vypršení limitu, který stanovil Jelcin svým překvapivým prohlášením, že mírová smlouva bude podepsána do roku 2000, snahy o vzájemnou spolupráci v ohledu vyřešení teritoriálního sporu se postupně zeslabovaly. Putin dokonce odložil vzájemné setkání v Irkutsku, které tedy nakonec proběhlo v březnu roku 2001 a bylo zamýšleno jako shrnutí dosavadních vyjednávání o sporném území. Na tomto setkání bylo podepsáno společné prohlášení, kterým tedy již obě strany i písemně uznaly platnost smlouvy z roku 1956 jakožto výchozí bod pro další vyjednávání. Jako vždy se tu ale jevil problém, že každá strana měla od postupu vyjednávání do budoucna jiná očekávání. Putin nejevil žádné známky toho, že by měl v úmyslu předat něco více než pouze Habomai a Šikotan, přestože japonská strana naopak počítala s následným navrácením i ostrovů Iturup a Kunašir. Tehdy vznikl návrh nazván „dva plus alfa“⁸⁵, který byl založen právě na vrácení nejprve nejjižnějšího ostrova a souostroví společně s mírovou smlouvou a následně zbylých dvou ostrovů. Tento návrh byl ale v Japonsku ostře

⁸⁴ Jeho otec měl v Rusku dobré vztahy a chtěl tam být po své smrti i rozprášen, což mu bylo splněno.

⁸⁵ „2+alpha formula“.

kritizován, jelikož zde byly pravděpodobně odůvodněné obavy, že by se Japonsko po uzavření mírové smlouvy dalších dvou ostrovů již vůbec nedočkalo.⁸⁶

4.2 Spolupráce premiéra Koizumiho a prezidenta Putina

Nástupcem premiéra Moriho, který odstoupil již v roce 2001, se stal proslulý Džun'ičiró Koizumi, který na rozdíl od svého předchůdce vydržel v čele vlády až do roku 2005. Koizumi nejprve zastával nevyhraněný postoj k řešení otázky sporných území s tím, že by nebyl proti postupnému vrácení všech čtyř ostrovů. Avšak po kritice tohoto přístupu novou ministryní zahraničí Makikou Tanakou od této politiky upustil a začal neoblomně prosazovat vrácení všech čtyř ostrovů najednou.⁸⁷

Uzavření mírové smlouvy bránily v průběhu vyjednávání vždy různé okolnosti, v této době to byla nově uzavřená smlouva mezi Jižní Koreou a Ruskem o právech Jižní Koreji rybařit ve vodách kolem sporných ostrovů. Jelikož o možnost rybařit v těchto vodách Japonci dlouho pracně usilovali, japonská vláda silně protestovala vůči vládě ruské i korejské. Objevily se názory, že tato smlouva porušuje japonskou suverenitu nad ostrovy a že ryby v těchto vodách nepatří Rusku, aby o tom mohlo samovolně rozhodovat. Přes prvotní neúspěšná písemná jednání ministryně zahraničí a Koizumiho snahu přesvědčit Putina na jednání G8 nakonec ruská vláda po několika měsících rybolov v okolí sporných území třetí straně od roku 2002 zakázala.⁸⁸

Koizumi svou politikou, kdy požadoval vrácení všech čtyř ostrovů najednou, odmítal jakýkoli kompromis a vyřešení sporu bylo znovu odsunuto na druhou kolej a do popředí se dostala spíše ekonomická spolupráce obou zemí, hlavně dodávky ropy a plynu Japonsku z oblasti Sibíře a ruského dálného východu. Ruská strana v čele s Vladimírem Putinem tento postoj přivítala a sama ztratila jakýkoli zájem se pouštět do řešení, především když ruská ekonomika zažívala boom a ta japonská spíše stagnovala.

Aby vztahy úplně neochladly, setkali se Koizumi s Putinem znovu v roce 2003 na summitu v Moskvě, který byl ovšem zastíněn prohlášením Severní Koreji o vystoupení ze smlouvy o nukleárních zbraních. I tak se ale na summitu podařilo podepsat tzv. „Plán akcí“⁸⁹, který byl zasvěcen hlavně ekonomické spolupráci mezi zeměmi nebo například

⁸⁶ O'SHEA, Paul. *Playing the Sovereignty Game: Understanding Japan's Territorial Disputes*. s. 261–262.

⁸⁷ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 104.

⁸⁸ VALENCIA, J. Mark, LEE Yong Hee. The South Korea–Russia–Japan fisheries imbroglio. *Marine Policy*, 2002. s. 337–338.

⁸⁹ „Action Plan“

japonským investicím do vývoje těžby energetických zdrojů na východě Ruska.⁹⁰ Podepsáním společného plánu se obě strany snažily spolupracovat alespoň v ostatních oblastech mimo teritoriální spor, který by neměl stát v cestě v další spolupráci obou zemí.⁹¹

Problém mezi oběma státy prohloubila plánovaná návštěva japonského premiéra Koizumiho na Kurilských ostrovech, kterou oznámil v srpnu roku 2004. Neprodleně po oznámení se na tento návrh snesla vlna kritiky, hlavně z úst ruského velvyslance v Tokiu, ale Koizumi ignoroval varování o možném zhoršení vztahů s Ruskem a ostrovy jel navštívit. Koizumi nakonec na sporných ostrovech přímo nepřistál, ale podíval se na ně z lodě dalekohledem, což z něj i tak udělalo prvního premiéra Japonska, který se na sporná území vůbec vydal. Dohromady s Koizumiho přesvědčením, že ostrovy jsou japonské, toto chování poškodilo již nepříliš přátelské vztahy a hlavně vidinu možnosti uzavřít mírovou smlouvu. I přesto ale Putin nabídl podepsání dohody na základě společné deklarace z roku 1956, díky které by Japonsku připadl ostrov Šikotan a souostroví Habomai. Japonská vláda v čele s neoblomným Koizumim odmítla, protože si stála za Tokijskou deklarací z roku 1993. Putin se nakonec nedostavil do Japonska ani na oslavy 150. výročí Šimodské dohody z roku 1855. Poslední setkání proběhlo ještě ke konci roku, nicméně toto setkání vůbec nikam nevedlo.⁹²

4.3 Vývoj vztahů během prvního funkčního období premiéra Abeho

V roce 2006 vystřídal Koizumiho na postu premiéra Šinzó Abe, který je mimo jiné i současný premiér. Nová formace představitelů se setkala již na summitu APECu v Hanoji. V téže době přišel japonský ministr zahraničí Taró Asó s návrhem, který spočíval v rozdělení sporného území tzv. padesát na padesát a to tak, že by se spočítala celková rozloha ostrovů a ty by se následně rozdělily na dvě shodně velké poloviny pravděpodobně ve třetině ostrova Iturup. Tento návrh by tedy byl spravedlivý vůči oběma zemím, nicméně nebyl kladně přijat ani jednou z nich. Na odmítavý postoj Ruska měla jistě také vliv Koizumiho předchozí neústupná politika, takže Asóův návrh byl odsouzen k neúspěchu, přestože je možné, že by se jindy možná i uchytil.⁹³

⁹⁰ Japan-Russia Action Plan. *Ministry of Foreign Affairs of Japan* [online]. 2014 [cit. 2017-06-13].

⁹¹ SMITH, A. Mark. *Russo-Japanese relations*. Camberley, Surrey: Conflict Studies Research Centre, Royal Military Academy Sandhurst, 2003.

⁹² O'SHEA, Paul. *Playing the Sovereignty Game: Understanding Japan's Territorial Disputes*. s. 274–275.

⁹³ FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 124.

V době, kdy Sergej Lavrov navštívil jako první ministr zahraničí sporná území, teritoriální spory sice nebyly na nejlepší cestě za vyřešením, avšak ekonomická spolupráce se podstatně rozvíjela a mnoho velkých japonských si začalo budovat své pobočky v Rusku. Díky těmto zlepšujícím se podmínkám začala japonská strana nabývat nadějí, že spor bude brzy vyřešen.⁹⁴

4.4 Bilaterální vztahy za prezidenta Dmitrije Medveděva

Dmitrij Medveděv, který vystřídal Vladimira Putina v prezidentském křesle v roce 2008, se nechal slyšet, že nehodlá nechávat řešení sporného území na pozdější generace, a tím znovu zažehl naději na jistý pokrok v tomto směru. Nicméně oproti očekávané spolupráci se vztahy spíš zhoršovaly, zejména když Abeho nástupce Taró Asó prohlásil, že obsazení Severních teritorií je politováníhodný, a hlavně protiprávní akt, což pak stejně označila i vláda, která vydala právní dokument ve stejném znění. To potvrdil i Seidži Maehara, tou dobou člen vládního kabinetu se zaměřením na Severní teritoria, který cestoval na Hokkaidó, aby nedaleko ostrovů potvrdil, že ostrovy nejsou jen protiprávně obsazeny, ale že jsou hlavně majetkem Japonska.⁹⁵

Další ranou do vzájemných vztahů, kterou tentokrát zasadilo Rusko, bylo vyhlášení dne památky porážky Japonska a konce druhé světové války, který byl stanoven na 2. září, jenž se zároveň stal státním svátkem. V červnu téhož roku ještě Rusko umístilo na Sibiř a dálný východ včetně sporného ostrova Iturupu cvičení rozsáhlých vojenských jednotek, což bylo samozřejmě hned odsouzeno japonskou vládou.

V tomto nepříliš úspěšném období, co se týče řešení rozepře, prezident Medveděv navíc prohlásil, že plánuje návštěvu sporných jižních Kuril. Kvůli špatnému počasí musel ale původní plán v srpnu zrušit a mohlo se tedy zdát, že plán byl z ruské strany jen pokus o předvedení své dominance. Medveděv nakonec Kunašir v listopadu roku 2010 opravdu navštívil, což vyvolalo silný odpor v Japonsku a díky velké prezentaci médií se spor dostal do širšího povědomí celého světa. Jako reakci na tuto kontroverzní čtyřhodinovou návštěvu sepsala japonská vláda protest u ruské vlády a dočasně odvolala svého velvyslance z Moskvy. K protestům se přidali i občané z Tokia, kteří

⁹⁴ O'SHEA, Paul. *Playing the Sovereignty Game: Understanding Japan's Territorial Disputes*. s. 276.

⁹⁵ Tamtéž s. 277–278.

před ruským velvyslanectvím zneuctili ruskou vlajku a následně celou návštěvu odsoudil japonský premiér Naoto Kan jako neomluvitelnou drzost.⁹⁶

4.5 Současná spolupráce za prezidenta Putina a premiéra Abeho

V roce 2012 se do funkce prezidenta Ruské federace vrátil Vladimir Putin, který se vyjádřil, že obnoví vyjednávání v souvislosti s územními spory, přičemž použitými výrazy odkazoval na svůj oblíbený sport pocházející z Japonska, a sice džudo. Zastával názor, že země nepotřebují dojít k vítězství, ale ke kompromisu, podobně jako když v zápasu dojde k remíze.⁹⁷

Po vstřicím premiéru Jošihiku Nodovi, se kterým byla spolupráce Putina vřelá a přátelská, se stal roku 2012 novým premiérem znovu Šinzó Abe, jenž stejně jako jeho předchůdce pokračoval v budování přátelských vztahů jako například svou přítomností na zahajovacím ceremoniálu Olympijských her v Soči, který většina světových lídrů na protest ignorovala.⁹⁸ Abe se hned následujícího roku vydal do Moskvy, což byla mimo jiné první návštěva japonského premiéra v Moskvě po více jak deseti letech, aby zde s Putinem podepsali prohlášení o pokračování vyjednávání v oblasti Kurilských ostrovů. Již v listopadu 2013 se pořádala vůbec první jednání mezi japonským a ruským ministerstvem obrany a zahraničí, která přinesla vzájemnou spolupráci ve vojenské oblasti.⁹⁹ Příčinou zvýšené spolupráce mezi zeměmi byla japonská potřeba dodávky energetických zdrojů po nehodě v elektrárně Fukušima a ruské hledání potenciální ekonomické spolupráce na východě z důvodu sankcí ze západu za anexi Krymu v roce 2014.

Významná schůzka, která byla hojně prezentována médií, proběhla na konci roku 2016 v Japonsku, kam zavítal prezident Putin. Jedno z témat schůze byla ekonomická spolupráce na ostrovech nárokovaných oběma zeměmi, bezvízové návštěvy bývalých rezidentů Kurilských ostrovů nebo mírová smlouva. Suverenita Kurilských ostrovů se neřešila a nebylo to prý ani v plánu.¹⁰⁰ Zatím poslední schůzka státních představitelů, v pořadí již sedmnáctá, proběhla v dubnu roku 2017 tentokrát v Moskvě. Stejně jako na

⁹⁶ GORENBURG, Dmitry. The Southern Kuril Islands Dispute.

⁹⁷ BURRETT, Tina. National Interests Versus National Pride: The Russo-Japanese Northern Territories Dispute. *Problems of Post-Communism*, 2014. s. 14–15.

⁹⁸ Světoví lídři (např. Barack Obama, David Cameron ad.) se neúčastnili zahajovacího ceremoniálu z důvodu omezování práv homosexuálů v Rusku. SHAUN, Walker. Sochi Winter Olympics: Who Is Going to the Opening Ceremony?. *The Guardian*. [online] 2014 [cit. 2017-06-06].

⁹⁹ A New Page: Russia and Japan Hold First 2+2 Talks. *RT*. [online] 2013 [cit. 2017-06-06].

¹⁰⁰ Putin, Abe agree on joint Russia-Japan activities on Kuril Islands. *RT*. [online] 2016 [cit. 2017-06-06].

předchozím setkání se řešila spolupráce na jižních Kurilech, která by mohla vydláždít cestu konečnému podepsání mírové smlouvy. Fakt, že se japonský premiér a ruský prezident scházejí takto hojně, je znamením, že jsou obě strany opravdu nakloněny vyřešení sporu, který se nedobral řešení již přes sedmdesát let.¹⁰¹

¹⁰¹ Isle row breakthrough eludes Putin-Abe talks but Moscow offers to fly kin to visit graves. *The Japan Times*. [online] 2017 [cit. 2017-06-10].

Závěr

Ve své práci jsem zkoumala vývoj územního sporu o část Kurilských ostrovů mezi Japonskem a Sovětským svazem, později Ruskem. Samotný spor sice vznikl až po druhé světové válce, kdy se mezi vítěznými mocnostmi rozhodovalo, o jaké území přijde poražená strana, v tomto případě Japonsko, ale i přesto jsem začátek své práce situovala do doby počátečních styků Japonska s Ruskem a hlavně na dobu, kdy byly uzavřeny první smlouvy, které jsou nezbytné k pochopení dodnes trvajících sporu.

Období do rusko-japonské války bylo v otázce území bez problémů, jelikož smlouvy byly uzavírány po vzájemné dohodě obou stran. Je nutno říct, že ne vždy byly strany úplně spokojeny, jako například v případě Petrohradské dohody, kdy měli Japonci pocit, že mění Sachalin za Kurilské ostrovy, které jsou již dávno jejich.

První spor, který bylo třeba řešit pomocí vojenských sil byla rusko-japonská válka. Japonsko vyšlo z války jako vítěz, ale ani tak nebylo zcela spokojeno, jelikož smlouva uzavřená v Portsmouthu Japoncům nedopřála válečné reparace. Zato jim ale byl postoupen jižní Sachalin, což ve spojení s celým Kurilským souostrovím bylo největší území, kterým v historii sporu Japonsko disponovalo.

Po prohře ve druhé světové válce se Japonsko muselo podpisem Sanfranciské dohody vzdát všech svých násilně získaných území a omezit svou suverenitu pouze na čtyři hlavní ostrovy a další ostrovy blíže specifikované. K tomuto specifikování nikdy nedošlo, a tudíž právě zde vznikl územní spor, který nenašel řešení více než sedmdesát let.

Studená válka ovlivnila územní spor ve velkém měřítku, jelikož do problému, který se do té doby týkal výhradně Sovětského svazu a Japonska, vstoupily Spojené státy Americké. Svými radami, které spočívaly v ponoukání Japonska k neustupování vůči Sovětskému svazu, pravděpodobně znemožnily uzavření kýžené mírové smlouvy. Od té chvíle Japonsko trvá na vrácení čtyř ostrovů, přestože se zpočátku zdálo, že by se spokojilo pouze s Šikotanem a souostrovím Habomai. Přestože se situace trochu zlepšovala a Rusko s Japonskem podepsaly alespoň deklaraci o normalizaci vztahů, k podepsání mírové smlouvy nedošlo a území si tak stále nárokovaly obě strany.

S rozpadem Sovětského svazu se očekávání Japonska několikanásobně zvýšilo, jelikož spolu s novým státním útvarem přišly nové naděje. Avšak ani krok Ruska k demokracii nic nezměnil na jeho neústupnosti, a tak se dál střídaly pozitivní a méně pozitivní nálady, které udržovaly celý spor při životě. Nejlepší vyhlídky na podepsání

mírové smlouvy nastaly za Borise Jelcina, který prohlásil, že smlouva bude podepsána do roku 2000. Svůj slib ale nenaplnil a nechal tak řešení na svém nástupci Vladimiru Putinovi, který nejprve zastával názor, že žádná území postupovat nebude, ale nyní se ke sporu staví otevřeněji a chce dosáhnout kompromisu. Alespoň tak to tvrdí ve svých veřejných názorech a vyznívá to i z poměrně častých schůzek se současným japonským premiérem Abem.

Smlouvy uzavřené po druhé světové válce se v souvislosti s vlastnictvím čtyř sporných ostrovů vyjadřují poněkud vágně. Je proto tedy jasné, že z právního hlediska a studiem jednotlivých smluv se spor nikam neposune. Jediný, kdo může spor definitivně vyřešit a podepsat mírovou smlouvu, jsou zúčastněné země samy.

Vrácení všech čtyř ostrovů se zdá být poněkud nereálné, jelikož ani jedna ze zemí nemá v plánu zřeknout se území úplně. Poněkud reálněji se ukazuje vrácení souostroví Habomai a ostrovu Šikotan, které je zaznamenáno i ve společné deklaraci uzavřené roku 1956. Pokud by se Japonsku vrátilo alespoň toto území, bylo by to pravděpodobně podmíněno dalším vyjednáváním o zbylých dvou ostrovech, které by mohly být do budoucna vráceny také, nebo jinými neúzemními výhodami z ruské strany Japonsku. Mezi tyto výhody by na prvním místě patřila ekonomická spolupráce například v oblasti energetických zdrojů, dále podpora japonských bezpečnostních jednotek při zahraničních misích nebo třeba společná ekonomická spolupráce na zbylých dvou nepředaných ostrovech.

Druhá možnost, a sice vrácení nejprve jedné části území při podepsání mírové smlouvy a následné vyjednávání ohledně druhé části se zdá celkem nereálné s přihlédnutím k postoji japonské strany, která tento návrh odmítá již notně dlouhou dobu z důvodu obav, že se jim další dva ostrovy již nedostanou.

Současná spolupráce Vladimira Putina a Šinzóa Abeho se zdá jít správným směrem k cíli podepsání mírové smlouvy, i přes finální neshody v otázce konečného vlastnictví sporných ostrovů. Oba představitelé se snaží nedávat územní spor na první místo a soustředit se tak i na další spolupráci v ostatních oblastech. Z jejich momentální politiky to sice vypadá, že bude spor vyřešen v dohledné době, nicméně je zde spíše velká pravděpodobnost, že se řešení znovu odloží na budoucí generace. Ve všech případech se budou muset provést určité kompromisy, aby k případnému řešení mohlo vůbec dojít.

Resumé

This bachelor thesis focuses primarily on the development of the Kuril Islands territorial dispute between Japan and Russia. Gradual changes of the Kuril Islands ownership, which are determined by individual treaties, are described. Additionally, the relationships between both mentioned countries and their willingness to agree upon a peace treaty. This thesis further analyses which agreements changed the ownership of the Kuril Island and which factors made signing a suitable peace treaty impossible. Moreover, viable solutions concerning this matter are discussed. This work covers the common history between Japan and Russia since the early beginnings until the present day.

Key words: Japan, Russia, USSR, the Kuril Islands, territorial dispute, disputed islands, Russia-Japanese relations

Bibliografie

Literatura:

AUTON, Graeme P. Japan, Russia and the Northern Territories Dispute: Reflections on an Evolving Northeast Asian Balance of Power. *Japan Studies Association Journal*. 2011.

BURRETT, Tina. National Interests Versus National Pride: The Russo-Japanese Northern Territories Dispute. *Problems of Post-Communism*, 2014.

CALL, A. Keith. Southern Kurils or Northern Territories? Resolving the Russo-Japanese Border Dispute. *BYU Law Review*. Vol. 1992, issue 33, pp.727–758.

ELLEMAN, Bruce A., NICHOLS, Michael R., OUIMET, Matthew J. A Historical Reevaluation of America's Role in the Kuril Islands Dispute. *Pacific Affairs*, Vol. 71, No. 4, s. 489–504.

FERGUSON, Joseph P. *Japanese-Russian relations, 1907-2007*. New York: Routledge, 2008. ISBN 9780203929209.

FRANZ, Edgar. Siebold's Involvement in the Friendship Treaty between Japan and Russia. *Ritsumeikan International Affairs*. 2008, Vol. 6, s. 99–125.

HARA, Kimie. *Japanese-Soviet/Russian relations since 1945: difficult peace*. New York: Routledge, 1998. ISBN 0-415-19499-7.

KIMURA, Hiroshi. Gorbachev's Japan Policy: The Northern Territories Issue. *Asian Survey*, Sep., 1991, vol. 31, no. 9.

KIMURA, Hiroshi. Japan-Soviet Relations: Framework, Developments, Prospects. *Asian Survey*, Jul., 1980, vol. 20, no. 7.

KIMURA, Hiroshi. The love-hate relationship with the Polar bear: Japanese feelings toward the Soviet Union. *Japan quarterly*. Tokyo, Asahi Shimbun-Sha, 1981, Vol. 28. ISSN 0021-4590.

KOWNER, Rotem. *Historical dictionary of the Russo-Japanese War*. Lanham, Md.: Scarecrow Press, 2006. ISBN 0810849275.

KUROIWA, Yukiko. Russo-Japanese Territorial Dispute from the Border Region Perspective. *UNISCI Discussion Papers*, N° 32, May 2013, s. 187–204. ISSN 1696-2206.

LAWRENCE, M. Njoroge. The Japan-Soviet Union Territorial Dispute: An Appraisal. *Asian Survey*. University of California Press: 1985. Vol. 25, No. 5, s. 499-511.

O'SHEA, Paul. *Playing the Sovereignty Game: Understanding Japan's Territorial Disputes*. Sheffield: The University of Sheffield, 2012. Dizertační práce. The University of Sheffield.

REES, David. The Soviet Seizure of the Kuriles. *Praeger*. 2008: New York.

REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. Vyd. 2., dopl., dotisk [i.e. 3. vyd.]. Přeložil David LABUS, přeložil Jan SÝKORA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-513-5.

SMITH, Mark, A. *Russo-Japanese relations*. Camberley, Surrey: Conflict Studies Research Centre, Royal Military Academy Sandhurst, 2003. ISBN 1904423507.

SPEAKER, Richard B., Jr., Ed.; Kawada, Louise Myers, Ed. Japan Studies through the Lenses of Different Disciplines. *Wireless Networks*, Vol. 1, No. 1, pp. 1-90. ISSN-1530-3527.

ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 5., rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-613-2.

VALENCIA, J. Mark, LEE Yong Hee. The South Korea–Russia–Japan fisheries imbroglio. *Marine Policy*, 2002.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Svoboda, 1986. Členská knihnice (Svoboda). ISBN 25-088-86.

VERBITSKY, Semyon. HASEGAWA, Tsuyoshi. ROZMAN, Gilbert. Misperceptions between Japan and Russia. *Center for Russian & East European Studies*. 2000. ISSN 0889-275X.

ZAGORSKY, Alexei V. Three Years on a Path to Nowhere: The Hashimoto Initiative in Russian-Japanese Relations. *Pacific Affairs*, Spring, 2001, vol. 74, no. 1, s. 75-93.

ZUBOV, Andrej Borisovič, ed. *Dějiny Ruska 20. století*. Přeložil Libor DVOŘÁK, přeložil Zuzana SOUKUPOVÁ, přeložil Josef VOLOŠIN, přeložil Martin VRBA. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-0964-1.

Internetové zdroje

A New Page: Russia and Japan Hold First 2+2 Talks. *RT*. [online] 2013 [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: www.rt.com/news/russia-japan-first-talks-134.

AKIMOTO, Kazumine. The Strategic Value of Territorial Islands from the Perspective of National Security. *Review of Islands Studies* [online] 2013 [cit. 2017-02-27] Dostupné z: <https://www.spf.org/islandstudies/research/a00008/>.

ANDERSEN, Andrew. Southern Kuriles/Northern Territories: A Stumbling-block in Russia-Japan relationship. *conflicts.rem33.com*. [online]. [cit. 2017-01-31]. Dostupné z: <http://www.conflicts.rem33.com/images/Asia%20Pacific/NORTHERN%20TERRITORY%20Text.htm>.

CHEN, C. Peter. San Francisco Peace Conference. *World War II Database*. [online]. 2007 [cit. 2017-01-07]. Dostupné z: http://ww2db.com/battle_spec.php?battle_id=316.

GORENBURG, Dmitry. The Southern Kuril Islands Dispute. *Russian Military Reform*. [online] 2012 [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: www.russiamil.wordpress.com/2012/09/11/the-southern-kuril-islands-dispute.

Isle row breakthrough eludes Putin-Abe talks but Moscow offers to fly kin to visit graves. *The Japan Times*. [online] 2017 [cit. 2017-06-10]. Dostupné z: <http://www.japantimes.co.jp/news/2017/04/28/national/politics-diplomacy/isle-row-breakthrough-eludes-putin-abe-talks-moscow-offers-fly-kin-visit-graves-project-teams-readied/#.WUF8fGiLTDC>.

Joint Declaration by the Union of Soviet Socialist Republics and Japan[online]. 1951 [cit. 2017-01-24]. Dostupné z: <https://www.documentcloud.org/documents/1341867-int-joint-declaration-bythe-union-of-soviet.html>.

Japan-Russia Action Plan. *Ministry of Foreign Affairs of Japan* [online]. 2014 [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/pmv0301/plan.html>.

KAWABATA, Tai. Strained links in an island chain. *THE JAPAN TIMES LTD*. [online]. 2008 [cit. 2016-12-14]. Dostupné z: <http://www.japantimes.co.jp/community/2002/07/28/general/strained-links-in-an-island-chain/#.WKDeMvnhDDe>.

MOLLER, T.H., The Nakhodka Oil Spill Response – The Technical Adviser’s Perspective. *Petroleum Association of Japan*. [online]. 1997 [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: http://www.itopf.com/fileadmin/data/Documents/Papers/paj_97.pdf.

Санкт-Петербургский договор с Японией (1875). *Викитека*. [online]. 2016 [cit. 2016-11-27]. Dostupné z: [https://ru.wikisource.org/wiki/Санкт-Петербургский_договор_с_Японией_\(1875\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Санкт-Петербургский_договор_с_Японией_(1875)).

Soviet Declaration of War on Japan. *Yale Law School*. [online]. 2008 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://avalon.law.yale.edu/wwii/s4.asp>.

SHAUN, Walker. Sochi Winter Olympics: Who Is Going to the Opening Ceremony?. *The Guardian*. [online] 2014 [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: www.theguardian.com/world/2014/feb/05/western-leaders-boycott-sochi-winter-olympics.

Potsdam Declaration. *Atomic archive*. [online]. 2015 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: <http://www.atomicarchive.com/Docs/Hiroshima/Potsdam.shtml>.

Potsdam declaration. *Public Broadcasting Service*. [online]. 2005 [cit. 2017-01-07]. Dostupné z: <http://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/primary-resources/truman-potsdam>.

Putin, Abe agree on joint Russia-Japan activities on Kuril Islands. *RT*. [online] 2016 [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <https://www.rt.com/news/370452-putin-visits-japan-talks/>.

Симодский договор с Японией (1855). *Викитека*. [online]. 2016 [cit. 2016-11-27]. Dostupné z: [https://ru.wikisource.org/wiki/Симодский_договор_с_Японией_\(1855\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Симодский_договор_с_Японией_(1855)).

ТАКАHASHI, Kosuke. The convoluted case of the coveted Kurils. *Asia Times Online* [online]. 2004 [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.atimes.com/atimes/Japan/FK25Dh01.html>.

Text of Gromyko's Statement on the Peace Treaty. *New York Times*. [online]. 1951 [cit. 2017-01-23]. s. 26. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1951/09/09/archives/text-of-gromykos-statement-on-the-peace-treaty-contrast-with-other.html>.

The Cairo Conference, 1943. *U.S. Department of State Archive*. [online]. 2005 [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/wwii/107184.htm>.

Treaty of Portsmouth ending the Russo-Japanese War. *The World War I Document Archive*. [online]. 2016 [cit. 2016-12-04]. Dostupné z: https://wwi.lib.byu.edu/index.php/Treaty_of_Portsmouth_ending_the_Russo-Japanese_War.

Tokyo Declaration on Japan-Russia Relations. *Ministry of Foreign Affairs in Japan*. [online]. [cit. 2017-02-02]. Dostupné z: <http://www.mofa.go.jp/region/namerica/us/q&a/declaration.html>.

Treaty of Peace with Japan. [online]. [cit. 2017-01-14]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20136/volume-136-I-1832-English.pdf>.

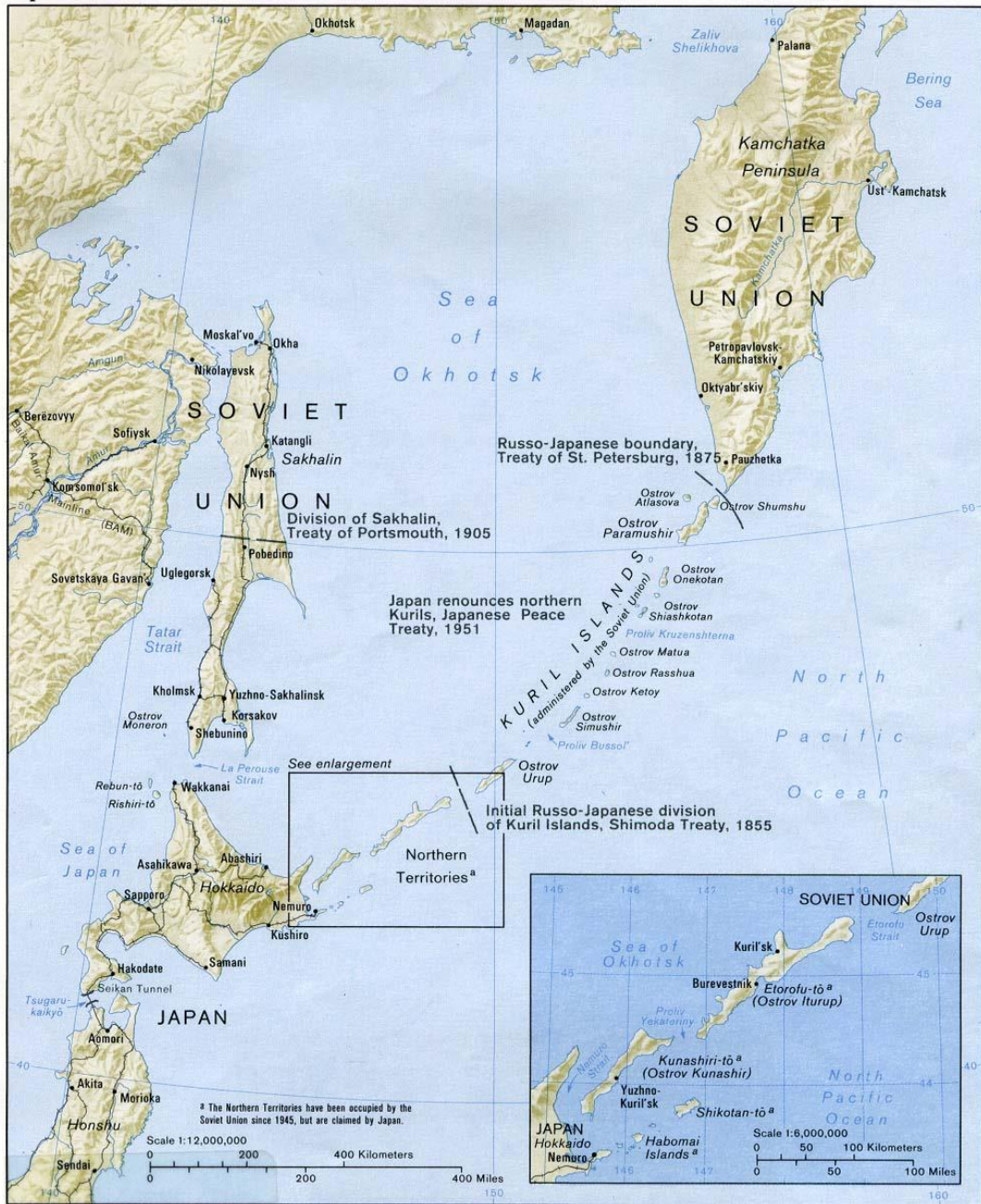
Yalta (Crimea) Conference. *Taiwan document project*. [online]. 2008 [cit. 2016-12-14]. Dostupné z: <http://www.taiwandocuments.org/yalta.htm>.

Přílohy:

Obrázek č.1: Mapa Kurilských ostrovů. *GlobalSecurity.org* [online]. 2016 [cit. 2017-04-26]. Dostupné <http://www.globalsecurity.org/military/world/japan/images/map-northern-territories-1988.jpg>.

Přílohy

Japan-USSR: Northern Territories



800920 (A06011) 9-88

Obrázek č. 1: Mapa Kurilských ostrovů.